



**ÇEVİRİMİÇİ ORTAMLARDA SİBER ZORBALIK KARŞISINDA VERİLEN
TEPKİLERİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hilal ASLANKURT

Eskişehir 2024

**ÇEVİRİMİÇİ ORTAMLARDA SİBER ZORBALIK KARŞISINDA VERİLEN
TEPKİLERİN İNCELENMESİ**

Hilal ASLANKURT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ahmet Haluk YÜKSEL

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Haziran 2024

JÜRI VE ENSTİTÜ ONAYI



ÖZET

ÇEVİRİMİÇİ ORTAMLARDA SİBER ZORBALIK KARŞISINDA VERİLEN TEPKİLERİN İNCELENMESİ

Hilal ASLANKURT

İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Haziran 2024

Danışman: Prof. Dr. Ahmet Haluk YÜKSEL

İnternet ve bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması iletişim kurma ve sosyalleşme biçimlerini değiştirmiştir. Çevrimiçi ortamlar ve dijital platformların kullanımının artmasıyla birlikte, siber zorbalık toplumsal bir sorun haline gelmiştir. Siber zorbalık hem ulusal hem de uluslararası bir sorun olarak tanımlanmaktadır. Bu araştırma üniversite öğrencilerinin siber zorbalık karşısında verdiği davranışsal ve duygusal tepkileri değişkenlere göre incelemek amacıyla yapılmıştır. Tarama modeli kullanılarak 2022-2023 Bahar dönemi ve 2023-2024 Güz döneminde eğitim öğretim yılında Eskişehir ilindeki Anadolu Üniversitesi öğrenim gören 497 öğrenci ile yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak “Siber Zorbalık Karşısında Verilen Tepkiler Ölçeği” kullanılmıştır. Veri analizinde normallik dağılımı dikkate alınarak Man Whitney U testi ve Kruskal Wallis H testleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin alt boyutları ile cinsiyet ve fakülte değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği fakat yaş ve günlük internet kullanım süresi değişkeninde anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Cinsiyet değişkenine göre erkeklerin intikam puanı, kadınların ise önlem, kaçınma ve içselleştirme puanları yüksek olduğu saptanmıştır. Fakülte değişkenine göre Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Sağlık Bilimleri Fakültesinin diğer fakültelere göre içselleştirme puanlarının yüksek olduğu saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Zorbalık, Siber zorbalık

ABSTRACT

INVESTIGATION OF REACTIONS TO CYBERBULLYING IN ONLINE ENVIRONMENTS

Hilal ASLANKURT

Department of Communication Design and Managaement

Anadolu University, Graduate School of Postgraduate Education, June 2024

Supervisor: Prof. Dr. Ahmet Haluk YÜKSEL

The widespread use of the Internet and information communication technologies has changed the ways of communicating and socialising. With the increasing use of online environments and digital platforms, cyberbullying has become a social problem. Cyberbullying is defined as both a national and international problem. This study was conducted to examine the behavioural and emotional reactions of university students to cyberbullying according to variables. It was conducted with 497 students studying at Anadolu University in Eskişehir province in the academic year 2022-2023 Spring semester and 2023-2024 Autumn semester using the survey model. The "Scale of Reactions to Cyberbullying" was used as a data collection tool. In data analysis, Man Whitney U test and Kruskal Wallis H tests were used, taking into account the normality distribution. As a result of the research, it was found that the sub-dimensions of the reactions given in the face of cyberbullying showed a significant difference according to gender and faculty variables, but did not show a significant difference in age and daily internet usage time variables. According to the gender variable, it was found that men had higher revenge scores, while women had higher prevention, avoidance and internalisation scores. According to the faculty variable, it was found that the internalisation scores of the Faculty of Educational Sciences and the Faculty of Health Sciences were higher than the other faculties.

Keywords: Bullying, Cyber bullying

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanmasında ve tamamlanmasında emeği geçen kişilere teşekkür ederim.

Öncelikle, tez danışmanım Prof. Dr. Ahmet Haluk YÜKSEL'in beni her aşamada destekleyip yönlendirdiği, sabırla dinlediği ve kıymetli geri bildirimleriyle çalışmamı geliştirmemi sağladığı için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Jüri üyelerim Prof. Dr. Erhan EROĞLU ve Doç. Dr. Hakan AYAZ'a değerlendirmeleri ve önerileri için minnettarım.

Sevgili ailem ve eşimin ailesinin bana her daim inandıkları ve destek oldukları için sonsuz teşekkürlerimi hak ediyorlar. Ayrıca, bu süreçte yanımda olan sevgili arkadaşım Tülay'a teşekkür ederim.

Son olarak, tez çalışmam boyunca bana sabır ve anlayış gösteren, destekleyen eşim Onur ASLANKURT'a teşekkür ederim. Onların sevgisi ve desteği olmasaydı bu çalışmayı tamamlamak çok daha zor olurdu.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

(İmza)

Hilal ASLANKURT

İÇİNDEKİLER

Sayfa

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar DİZİNİ	x
GÖRSELLER DİZİNİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1.Problem	1
1.2. Amaç	4
1.3. Önem	4
1.4. Varsayımlar.....	5
1.5. Sınırlılıklar.....	5
1.6. Tanımlar	5
2. ALANYAZIN.....	6
2.1. Zorbalık Tanımı.....	6
2.1. Zorbalık Türleri	6
2.3. Siber Zorbalık Tanımı.....	8
2.4. Siber Zorbalığın Ayırt Edici Özellikleri	9
2.5. Siber Zorbalığın Türleri	11
2.6. Siber Zorbalık Araçları	13
2.7. Siber Zorbalığın Yaygınlığı.....	15
2.8. Siber Zorbalık Nedenleri	18

2.8.1. İçsel Nedenler	19
2.8.2. Dışsal Nedenler	20
2.9. Siber Zorbalığın Mağdur Üzerindeki Etkileri.....	21
2.10. Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri	23
2.11. Siber Zorbalık ile İlgili Yapılmış Çalışmaların Dünya'daki Yansımaları ...	26
2.12. Siber Zorbalık ile İlgili Yapılmış Çalışmaların Türkiye'deki Yansımaları.	28
2.13. Siber Zorbalık Cinsiyet ile ilişkisi.....	29
2.14. Siber Zorbalık Yaş ile ilişkisi.....	31
3.YÖNTEM	33
3.1. Araştırmanın Modeli.....	33
3.2. Evren ve Örneklem	33
3.3. Veri Toplama Tekniği ve Aracı.....	34
3.2.1. Kişisel Bilgi Formu	35
3.2.2. Siber Zorbalık Karşısında Verilen Tepkiler Ölçeği	35
3.4. Verilerin Analizi.....	37
4. BULGULAR.....	39
4.1. Giriş.....	39
4.2.Siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin ve alt boyutlarının cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	43
4.3. Siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin ve alt boyutlarının yaş değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	45
4.4. Siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin ve alt boyutlarının fakülte değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	46
4.5. Siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin ve alt boyutlarının günlük internet kullanım süresine değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	50
5. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	52
5.1. Sonuç ve Tartışma	52

5.2.Öneriler	56
KAYNAKÇA	58
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	



TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1. Dünya internet kullanımı ve nüfus istatistikleri 2023 yılı tahminleri.....	15
Tablo 3.1. Katılımcı bilgileri	34
Tablo 3.2. Siber zorbalık karşısında verilen tepkiler ölçeği alt boyutları ve madde numaraları.....	35
Tablo 3.3. Siber zorbalık karşısında verilen tepkiler ölçeği alt boyutları ve güvenilirlik değerleri.....	37
Tablo 3.4. Ölçek puanlarının normallik dağılımları	37
Tablo 4.1. Öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin bulgular.....	39
Tablo 4.2. Ölçekteki alt boyutların ve maddelerin değerlendirilmesi	40
Tablo 4.3. Siber zorbalık karşısında verdiği tepkiler ve alt boyutlarının cinsiyete göre Mann Whitney U testi sonuçları.....	43
Tablo 4.4. Siber zorbalık karşısında verilen tepkiler ve alt boyutlarının yaş değişkenine göre Kruskal Wallis H Testi sonuçları	45
Tablo 4.5. Siber zorbalık karşısında verilen tepkiler ve alt boyutlarının fakülte değişkenine göre Kruskal Wallis H Testi sonuçları	46
Tablo 4.6. Siber zorbalık içselleştirme puanlarının günlük fakülte grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane 2 testi	48
Tablo 4.7. Siber zorbalık karşısında verilen tepkiler ve alt boyutlarının günlük internet kullanım süresi değişkenine göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	50

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 2.1. Pew araştırma gençler ve siber zorbalık 2022 anketi.....	13
Görsel 2.2. Siber zorbalığın en yaygın olduğu yerler.....	16
Görsel 2.3. Siber zorbalık yapma nedenleri.....	19
Görsel 2.4. Siber zorbalığın etkileri.....	21



SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Akt: Aktaran

BTK: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu

Df: Serbestlik derecesi

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNICEF: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

PEW: Amerika Birleşik Devletleri Pew Araştırma Merkezi

SPSS: (Statistic Packets For Social Sciences) Sosyal Araştırmalar için İstatistiksel Program Paketi

PCA: Temel Bileşenler Analizi

KMO: Kaiser-Meyer-Olkin Testi

Sd: Serbestlik Derecesi

Sig: Anlamlılık

\bar{X} : Ortalama

U: Man Whitney U

N/n: Kişi sayısı

P: Anlamlılık Düzeyi

%: Yüzdelik değeri

Vb: Ve Benzeri

Vd: Ve Diğerleri

1. GİRİŞ

Giriş bölümü bu araştırmanın problemini, amacını, akademik açıdan önemini, varsayımlarını, araştırmanın sınırlılıklarını ve araştırmanın tanımlarını kapsamaktadır.

1.1.Problem

İnsanların bilgiye olan ihtiyacı arttıkça web teknolojilerinin kullanımı artmaya ve teknolojik gelişmeler hız kazanmaya başlamıştır. Dünya’da ve Türkiye’de her geçen gün internet kullanıcı sayısı artmaktadır. We are social’ın (2023) yayınlamış olduğu raporun sonucuna göre; Dünya’da internet kullanıcı sayısı 5,16 milyar kişi olarak açıklanmıştır. We are social 2022 Şubat raporunda Türkiye’deki 85,30 milyon kişinin 69,95 milyonu internet kullanıcı olarak açıklanmıştır (Kemp, 2023). Türkiye istatistik kurumunun hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre; 2022 yılında hanelerin %94,1’inin evden İnternete erişim imkanına sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu oran, 2021 yılında %92,0 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan araştırmada bireylerin %82,7’ sinin, 2022 yılının ilk 3 ayını kapsayan dönemde interneti düzenli olarak kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Düzenli olarak internet kullanan erkeklerin oranı %86,9 kadınların ise %78,6 olmuştur (Tüik, 2022). Dijital çağa uyum sağlamak için bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin bir şekilde kullanmak çağımızın gereği olmuştur (Yıldırım, 2014).

İnternet kolay ulaşılabilir, hızlı, zamana ve mekâna bağlı olmaması nedeniyle insanların hayatına olumlu katkı sağlamaktadır. Bazı araştırmacılar internetin insanların hayatında devrim yaratacağını düşünürken, bazı araştırmacılar kişisel olmayan iletişime, izolasyona ve mahremiyet sorunlarına neden olacağını söylemektedir (Brignall & Valey, 2005). Hızlı bir şekilde gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri, insanların hayatlarına olumlu bir şekilde katkı sağlarken aynı zamanda yeni ve farklı sorunları beraberinde getirmektedir. Güvenli ve yetkin bir şekilde teknolojiyi kullanmayı bilmeyen bir kullanıcı internet ortamında anonim, bilinmeyen virüs içerikli mesajlara, karalama postlarına, hakaret, tehdit, aşağılama içeren iletilere ve kendi isteği dışında bilgi, belge, fotoğraf ve video içeriklerinin paylaşılması gibi siber zorbalık davranışlarına maruz kalabilmektedir (Akca, Sayımer, Salı, & Başak, 2014) . İnsanlar interneti bilinçsiz ve kontrolsüz kullandığı takdirde çeşitli siber zorbalık ve mahremiyet sorunları ortaya çıkmaktadır.

Hinduja ve Patchin siber zorbalık kavramını “Bilgisayar, cep telefonu ve diğer elektronik araçlar kullanılarak gerçekleştirilen, kasıtlı ve tekrarlayıcı zarar verme” şeklinde tanımlanmaktadır (Hinduja & Patchin, 2010a, s. 208). Siber zorbalık davranışı türleri kendi içinde farklı gruplara ayrılmaktadır. Williard siber zorbalık davranışı türlerini parlama, taciz, aşağılama, kimliğe bürünme, siber takip, dışlama, ifşa ve düzenbazlık olarak kategorize etmektedir (Williard, 2007).

Siber zorbalık geleneksel zorbalıktan farklı olarak internet ortamında iletişim teknolojileri aracılığıyla zarar vermek maksadıyla kullanılan bir zorbalık çeşididir. Bireyin geleneksel zorbalıkta fiziksel güç açısından üstün olması gerekirken siber zorbalıkta ise teknolojik becerilerinin iyi olması gerekmektedir (Patchin & Hinduja, 2006). Siber zorbalığın kısa sürede birçok kişiye ulaşması, sayısız kurban ve seyirciye ulaşabilme ihtimali siber zorbalığı, geleneksel zorbalıktan ayıran bir diğer özelliktir (Southworth, Finn, Dawson, Fraser, & Tucker, 2007). Siber zorbalıkta kişinin kimliğini gizleyebilmesi siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayırmaktadır (Kowalski & Limber, 2007). Bireyin kimliğinin anonim olması, zorbalık yaptığında mağduru yüz yüze görmemesi suçluluk ve empati hissetmemesine neden olmaktadır (Rogers, 2010). İnternet kullanıcılarının internet sağlayıcıları vb. kurumlardan tarafından her hareketi aktif olarak takip edilmediği, denetim eksikliği olduğu ve siber zorbalık kimlikliklerinin tespit edilmesinin zor olduğunu düşündüğü için daha cesur ve özgür davranabilmektedir (Hinduja & Patchin, 2015).

Günümüzde siber zorbalık, yaygın bir sorun haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu tarafından yayınlanan anketin sonuçlarına göre toplam 30 ülkede her üç gençten birisi siber zorbalığa maruz kaldığını bildirmiştir (Unicef, 2019). Amerika Birleşik Devletleri'nde 13 ila 17 yaşları arasındaki 2.546 ortaokul ve lise öğrencisinden oluşan ulusal temsili bir örneklem üzerinde yapılan anket sonuçlarına göre öğrencilerin yaklaşık %46'sı siber zorbalık yaşadıklarını belirtmektedir (Hinduja & Patchin, 2021). Pew Araştırma Merkezinde yapılan araştırmada 13-17 yaşları arasındaki ABD'li gençlerin %46'sı ankette yer alan altı siber zorbalık davranışının türünden en az birini yaşadığını ve en çok isim takma davranışına maruz kaldığını bildirmiştir (Vogels, 2022). Yapılan araştırmalar siber zorbalığın sadece ulusal değil uluslararası bir sorun haline geldiğini ve her geçen yıl arttığını göstermektedir.

Siber zorbalık sorunu farklı disiplinlerden birçok araştırmacı ve kurum tarafından ele alınmaktadır. Bu çalışmaların bir kısmı siber zorbalığın tanımı ve sınıflandırması

üzerinde dururken, bir kısmı siber zorbalığın yaygınlığı, etkileri ve baş etme yöntemleri gibi konulara değinmektedir. Siber mağduriyete uğrayan bireyler, siber zorbalığın korku, öfke, kaygı gibi duyguları tetiklediği, akademik anlamda ise ders başarısında düşme, devamsızlığın artması ve derslere odaklanmada sorunlar yaşamalarına neden olduğu belirtmektedir. Siber zorbalığa uğrayan kişiler bazen yaşadıkları zorbalıktan o kadar etkilenir ki psikolojik olarak nefes darlığı, kas ağrıları ve kusma gibi tepkilerle ortaya çıkmaktadır (Horzum & Ayas, 2014). Daha ileri boyutlarında yalnızlık, depresyon, anksiyete, intihar girişimleri gibi psikolojik etkiler görülmektedir (Dikmen & Çağlar, 2017). Swansea Üniversitesinde yapılan bir araştırma sonucuna göre siber zorbalığın kurbanı olan 25 yaşın altındaki çocuk ve gençlerin kendine zarar verme ve intihar davranışı sergileme olasılığı iki kattan fazla olduğu göstermektedir (Swansea Üniversitesi, 2018).

Çevrimiçi ortamlarda yaşanan siber zorbalık bireyin fiziki yaşamını da olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Siber alan ve fiziksel alan kavramları, birbirleriyle iç içe geçmiştir. (Hinduja & Patchin, 2015). Fiziksel alanda bir zorbalığa uğrayan birey o ortamdan uzaklaştığında zorbalıktan uzaklaşabilmektedir. Fakat siber alanda zorbalığa uğrayan birey siber alandan uzaklaşsa bile zorbalıktan uzaklaşamamaktadır. Fiziksel alanda zorbalık yaşanan ortamda kalırken, siber alanda saniyede birçok kişi tarafından görülebilmekte ve paylaşılmaktadır. Bu durum siber zorbalığın etkisini arttırmakta ve geniş kitlelere ulaşmasına neden olmaktadır. Çevrimiçi ortamlarda siber zorbalık içeriklerinin kalıcı olması, mağdurların sürekli bu içerikler ile karşılaşması, siber zorbalığın mağdur üzerindeki fiziksel, psikolojik, sosyal ve akademik olumsuz etkilerin daha uzun süre devam etmesine yol açmaktadır.

Yapılan çalışmalar ve araştırmalar incelendiğinde siber zorbalık sorunu her yıl giderek büyümekte ve insanlar üzerindeki olumsuz etkilerinin arttığı görülmektedir. Hinduja ve Patchin'in (2015) yaptığı araştırma sonucuna göre bireyler siber zorbalığa uğradığında kızgın, öfkeli, üzgün, utanmış ve korkmuş hissetmektedir. Bireyler bu duygular ile kontrollü ve doğru bir şekilde başa çıkamadığında; saldırgan davranışlarda bulunabilir, kötü alışkanlıklar edinebilir, bilinçli veya bilinçsiz şekilde kendine ve çevresine zarar verebileceğini belirtilmektedir. (Hinduja & Patchin, 2015).

Bu nedenle öğrencilerin çevrimiçi ortamlarda uğradıkları siber zorbalığa karşı verdiği davranışsal ve duygusal tepkileri ölçmek ve sonuçlarını ortaya koymak siber zorbalığı önlemek ve baş etme stratejileri geliştirmek için önemli ve gereklidir. Bu

Çalışma siber zorbalığı önlemeye veya azaltmaya çalışan araştırmacılar, eğitimciler kurum ve kuruluşlara aynı zamanda literatüre katkı sağlayacaktır.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı, Anadolu niversitesinde 2022-2023 Bahar dönemi ve 2023-2024 Gz döneminde öğrenim gören öğrencilerin evrimii ortamlarda siber zorbalığa uğradığında vereceği olası duygusal ve davranışsal tepkileri ölçmektir. Bu araştırmada incelenecek davranışsal tepkiler intikam, karşı önlem, müzakere ve kaçınma olarak duygusal tepkiler ise içselleştirme ve dışsallaştırma olarak belirlenmiştir. Siber zorbalığa uğradığında öğrencilerin vereceği tepkilerin yaş, cinsiyet, internet kullanım süresi, fakülte gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği tespit edilecektir. Bu çalışmanın amacı gelecekte siber zorbalığın önlemesi ve azaltılması için yapılacak olan çalışmalara destek olması, kaynak oluşturması ve literatüre katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- 1) Anadolu niversitesinde rgn öğrenim gören öğrencilerin cinsiyetlerine göre siber zorbalık karşısında verdikleri tepkileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 2) Anadolu niversitesinde rgn öğrenim gören öğrencilerin yaşa göre siber zorbalık karşısında verdikleri tepkileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 3) Anadolu niversitesinde rgn öğrenim gören öğrencilerin öğrenim gördüğü fakülteye göre siber zorbalık karşısında verdikleri tepkileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 4) Anadolu niversitesinde rgn öğrenim gören öğrencilerin günlük internet kullanım sürelerine göre siber zorbalık karşısında verdikleri tepkileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3. nem

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte fiziksel ortamda gösterilen zorbalık türleri, evrimii ortamlarda da siber zorbalık olarak ortaya çıkmaktadır. Çevrimiçi ortamlarda kimliklerin gizlenebilmesi, bireyin siber zorbalığa uğradığında zamandan ve mekândan bağımsız bir şekilde daha fazla kişilere ulaşması nedeniyle kişiler geleneksel zorbalığa

göre siber zorbalıktan daha fazla etkilenmektedir. Dijital çağda, Dünya’da ve ülkemizde siber zorbalık ve mağduriyet önemli bir sorun haline gelmiştir. Siber zorbalığı karşı farkındalık yaratmak, siber zorbalığı azaltmak veya ortadan kaldırmak amacıyla araştırmacılar çeşitli çalışmalar sürdürmektedir. Bu çalışmanın önemi öğrencilerin siber zorbalığa uğradığında vereceği olası duygusal ve davranışsal tepkileri ortaya koymak ve siber zorbalığın önlemindeki çalışmalara katkı sağlaması açısından önemlidir.

1.4. Varsayımlar

Katılımcıların sorulara yansız, içten, samimi ve doğru olarak cevap verdiği varsayılmıştır. Çalışma grubunun evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

- 1) Bu araştırma Eskişehir ilinde, Tepebaşı ilçesinde bulunan Anadolu üniversitesinde 2022-2023 güz dönemi ve 2023-2024 bahar dönemimde örgün öğrenim gören üniversite öğrencilerinin görüşleriyle sınırlıdır.
- 2) Kişisel bilgi formu ve “Siber Zorbalık Karşısında Tepkiler” ölçeğinde yer alan maddeler araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır.

1.6. Tanımlar

Zorbalık: “Zorbalık bir veya daha fazla öğrenci tarafından mağdurun kasıtlı ve tekrar tekrar olumsuz eylemlere maruz bırakılması ve mağdur edilmesi” olarak tanımlanmıştır (Olweus, 1993, s. 9).

Siber Zorbalık: Siber zorbalık çevrimiçi ortamlarda bir kişiye açık ve kasıtlı bir şekilde taciz, aşağılama, saldırgan, kaba ve aşağılayıcı yorum ve davranışta bulunma olarak açıklamıştır Ybarra ve Mitchell (2004).

2. ALANYAZIN

2.1. Zorbalık Tanımı

Bu çalışmanın ana konusu olan siber zorbalık kavramını açıklamadan önce konunun iyi anlaşılması için zorbalık kavramını açıklamak yerinde olacaktır. TDK'nın (2023) Türkçe sözlüğünde zorbalık kavramı “zorbaca davranışta bulunma” olarak tanımlanmaktadır. Zorba kavramı ise “gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan kimse” olarak tanımlanmaktadır.

Zorbalık kavramı ilk olarak Dan Olweus tarafından tanımlanmıştır. Olweus zorbalığı bir veya daha fazla öğrenci tarafından mağdurun kasıtlı ve zaman içinde tekrar eden bir şekilde olumsuz eylemlere maruz bırakılması ve mağdur edilmesi olarak tanımlamıştır (Olweus, 1993, s. 9).

Olweus (1999, s. 10-11) bir davranışın zorbalık olarak değerlendirilmesi için şu üç durumu vurgulamaktadır;

- Kasıtlı olarak zarar verme: Bir kişinin kasıtlı bir şekilde başkasını rahatsız etmesi veya yaralaması.
- Tekrar etme: Olumsuz davranışların birden fazla tekrar edilmesi.
- Güç dengesizliği: Zorba karşısında olumsuz eylemlere maruz kalan kişinin kendini fiziksel, zihinsel, psikolojik olarak savunmada güçlük çekmesi.

Zorbalık kavramı Olweus dışında farklı araştırmacılar tarafından da tanımlanmıştır. Zorbalık kavramını Sharp ve Smith (1994) “gücün sistematik olarak kötüye kullanılması” olarak tanımlamıştır. Besag (1989) zorbalık kavramını güçlü olan kişilerin güçsüz olan kişilere fayda sağlamak veya haz almak amacıyla fiziksel, sosyal, psikolojik veya sözlü olarak tekrarlanan saldırgan davranışlar bulunması olarak tanımlamıştır. Leyman (1990) zorbalık kavramını bir veya birden fazla kişi tarafından hedef haline getirilen kişiye sistematik bir şekilde düşmanca, etik dışı iletişim ve uygulamaları zorbalık olarak tanımlamaktadır. Araştırmalar tarafından zorbalık ile ilgili farklı tanımlamalar yapılsa da hepsinin ortak noktası zorba davranışların kasıtlı ve tekrar edici bir şekilde devam etmesidir.

2.1. Zorbalık Türleri

Literatüre bakıldığında zorbalığın sadece fiziksel ve doğrudan yapılmadığı ve tek bir türü olmadığı görülmektedir. Zorbalık türleri ile ilgili alan yazına bakıldığında

zorbalık türleri ile ilgili araştırmacılar tarafından bazı sınıflandırmalar yapıldığı görülmektedir. Bu sınıflandırmaların ilki Olweus tarafından yapılmıştır. Olweus zorbalığı doğrudan zorbalık ve dolaylı zorbalık olmak üzere iki gruba ayırmıştır.

- Doğrudan zorbalık: Mağdura yönelik açık saldırılardır.
- Dolaylı zorbalık: Mağdurun bir gruptan kasıtlı bir şekilde dışlanması ve sosyal izolasyon dolaylı zorbalık olarak tanımlanmıştır (Olweus, 1993).

Shariff (2005) ise zorbalığı açık ve gizli olmak üzere iki gruba ayırmaktadır:

- Açık zorbalık: Mağduru fiziksel olarak itme, tekmeleme, cinsel olarak dokunma gibi saldırgan davranışlardır.
- Gizli zorbalık: Mağdurun akranları tarafından sözlü olarak tehdit edildiği, dedikodusu yapıldığı veya akranları tarafından dışlanması gizli zorbalık olarak tanımlanmaktadır.

Pişkin (2006) zorbalık türleri aşağıdaki gibidir açıklamıştır:

- Fiziksel Akran Zorbalığı: Mağdura fiziksel olarak zarar verilmesi ve mağdur edilmesi olarak ifade edilmektedir. Bıçaklama, dövme, tekme atma vb.
- Sözel Akran Zorbalığı: Mağdurun sözlü bir şekilde rahatsız edilmesidir. Dalga geçmek, kızdırmak, küfretmek gibi söylemler, sözel zorbalık olarak adlandırılmaktadır.
- Davranışsal/Duygusal Akran Zorbalığı: Mağdurun psikolojik olarak rahatsız edilmesidir. Bunlar iftira, gruptan dışlama, oyuna almama, dedikodu çıkarma vb. davranışlardır.
- Cinsel Zorbalık: Sözlü veya fiziki mağduru rahatsız etmek. Cinsel amaçlı dokunma, cinsel çağrışımında bulunmak vb. davranışlar cinsel zorbalık olarak adlandırılmaktadır.
- Sanal (Siber) Zorbalık: İnternet ve bilgi iletişim teknolojileri aracılığıyla mağdura zorbalık yapmak.

Özetlemek gerekirse, bireyler arasında çeşitli şekillerde ortaya çıkan, tekrarlayan ve kasıtlı olarak zarar verme eylemlerini içeren fiziksel, sözel, davranışsal, psikolojik, cinsel ve sosyal olarak bireyin rahatsız edilmesi zorbalık türleri arasında yer almaktadır.

2.3. Siber Zorbalık Tanımı

İnternet ve bilgi iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler insanların hayatında değişime neden olmuştur. İnsanlar bu gelişmeler sonucunda farklı iletişim araçları kullanmaya başlamıştır. Çetin vd. (2012) İnternet, sosyal paylaşım siteleri, cep telefonları günlük yaşantımızın önemli bir parçası olmuştur. Teknolojik araçlar aracılığıyla, bir tık ile erişilebilen bir dünya öğrenme, çalışma, iletişim kurma ve iş yapma şekillerini değiştirmiştir (Weber & William V. Pelfrey, 2014, s. 1). Gençler tarafından bilgi ve iletişim teknolojilerinin aktif ve yaygın olarak kullanılması, siber zorbalıkla karşılaşma oranını arttırmaktadır (Ayas & Horzum, 2010).

Siber zorbalık kavramını tanımlamadan önce “siber” kavramını açıklamak yerinde olacaktır. Siber kavramı “sibernetik” kavramından türetilmiş olmakta olup, bilgi ve iletişim sistemlerinin şekillendirmiş olduğu siber uzayı ifade etmektedir (Yayla, 2013). “Cyber” kelimesi İngilizce’den Türkçe’ye “Siber” olarak geçmesiyle ortaya çıkmıştır. “Cyber” kavramı İngilizce’de internet, bilgisayar, bilgisayar ağları, sanal gerçeklik gibi anlamları içinde barındırmakta olup, Türkçede de benzer anlamlar ile tanımlanmaktadır (Yayla, 2013).

Siber zorbalık kavramının tek bir adı yoktur. Siber zorbalık kavramı literatürde siber mobbing, siber saldırı, dijital şiddet, sanal zorbalık ve elektronik zorbalık olarak geçmektedir (Atatanır, 2021; Şenol, 2017; Özgür & Özkul, 2023; Horzum & Ayas, 2013; Kowalski & Limber, 2007). Siber zorbalıkla ilgili çalışmalarda hangi ismin kullanılacağı çalışmanın içeriğine ve bağlamına göre değişmektedir.

Literatür incelendiğinde siber zorbalık ile ilgili araştırmacılar tarafından birden fazla tanım yapılmıştır. Siber zorbalık kavramını kullanan ilk kişi Bill Belsey olarak bilinmektedir (Bill Belsey).

Ybarra ve Mitchell (2004) siber zorbalığı; çevrimiçi ortamlarda bir kişiye açık ve kasıtlı bir şekilde taciz, aşağılama, saldırgan, kaba ve aşağılayıcı yorum ve davranışta bulunma olarak tanımlamıştır. Beran ve Li (2005) bir bireyin veya grubun cep telefonu, e-posta, anlık mesajlaşma, çağrı cihazları ve web siteleri gibi teknolojik araçları zarar vermek maksadıyla kasıtlı ve tekrar eden bir şekilde bir bireye veya gruba karşı kullanmasını siber zorbalık olarak açıklamıştır. Smith vd. (2008) siber zorbalığı bir kişi veya grup tarafından kendini savunamayan bir mağdura karşı elektronik iletişim biçimlerini kullanarak tekrar eden bir şekilde kasıtlı eylem olarak tanımlanmıştır.

Siber zorbalık tanımı araştırmacılar tarafından farklı şekilde ifade edilmesine rağmen ortak noktalara değinilmektedir. Hinduja ve Patchin (2015) siber zorbalığın kasıtlı olması, tekrarlanması, zarar verici ve elektronik cihazlarla yapılıyor olmasını vurgulamaktadır.

2.4. Siber Zorbalığın Ayırt Edici Özellikleri

Siber zorbalığı diğer zorbalık türlerinden ayıran bazı ince nüanslar vardır. İnternet ve teknolojik iletişim araçlarının gelişmiş olması siber zorbalığın yapılmasını daha kolay ve özgür bir hale getirmektedir.

Literatürde siber zorbalığın ayırt edici özellikleri ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Hinduja ve Patchin (2015) siber zorbalığın ayırt edici özelliklerini altı genel başlık altında toplamaktadır. Bunlar; kimliğin belirsizliği, engellerden kurtulma, öz farkındalığın kaybedilmesi, denetimsizlik, sayısız kurbanı ulaşabilme, sayısız seyirci kitlesi gibi özellikler siber zorbalığı diğer zorbalık türlerinden ayırmaktadır.

- **Kimliğin Belirsizliği (Anonymity):** Siber zorbalık problemine katkıda bulunan faktörlerden birisi siber zorbaların anonim olarak kalabilmesidir. Çevrimiçi ortamlarda siber zorbaların geçici e-posta hesapları, takma isimler ve avatarlar kullanması saldırganların kimliğini belirlenmesini zorlaştırmaktadır (Hinduja & Patchin, 2015). Siber zorbaların kimliklerini gizleyebilmeleri zorbaların kendini güvende hissetmesine, yaptığı zorbalığın sonuçlarını anında görememesi ise yaptığı zorbalığı unutmalarını kolaylaştırmakta ve empati ve suçluluk duygusunu en aza indirmektedir (Rogers, 2010).
- **Engellerden Kurtulma (Disinhibition):** Zorbanın kimliğinin anonim olması, fiziksel olarak mağdurdan uzak olması, sosyal baskılardan kurtulması davranışları üzerindeki tüm sınırlardan ve engellerden kurtulması zorbanın davranışlarında daha rahat, serbest ve cesur davranarak zorbalık davranışlarında ileri gitmesine neden olmaktadır. Zorbalık davranışı sonucundaki tepkilerin hemen görülmemesi, mağdurun duygusal, psikolojik ve fiziksel olarak nasıl etkilendiğinin bilinmemesi dürtüsel davranışların kontrol edilmesini zorlaştırmaktadır (Hinduja & Patchin, 2015).
- **Öz Farkındalığın Kaybedilmesi (Deindividuation):** Bireylerin öz farkındalıklarını kaybetmesi kendi davranışlarının bilincinde olmadığı anlamına gelmektedir. İnsanların çevrimiçi ortamlarda ilişki kurmaları, bireyin yaptığı

davranışlarının farkındalığını ve yapacakları davranışları düzenleyebilme yetilerini azaltarak bireyleri geleneksel baskıdan kurtarmaktadır (Hinduja & Patchin, 2015).

- Denetimsizlik (Lack of supervision): Çevrimiçi ortamlarda yapılan paylaşımlar ve sohbetler cep telefonu şirketleri, internet servis sağlayıcıları veya ilgili bir makam tarafından kesintisiz ve aktif bir şekilde izlenip denetlenmemektedir. (Hinduja & Patchin, 2015). Bu nedenle siber uzayda denetimin eksikliği olduğunu bilen siber zorbalılar işledikleri suçun hemen fark edilmeyeceğini düşünerek, siber uzayda daha rahat ve özgür bir şekilde zorbalık yapmaktadır.
- Sayısız Kurbanı Ulaşabilme (Limitless victimization risk): İnternet ve elektronik cihazlar sayesinde insanlar zamandan ve mekândan bağımsız bir şekilde birbiri ile iletişim ve etkileşim kurabilmektedir. Gençler zamanlarının yarısını okulda, yarısında sosyal mecralarda geçirmekte ilaveten gençler için siber alan ve gerçek alan kavramları birbirine geçmiştir (Hinduja & Patchin, 2015). İnternet ve sosyal mecralar gençlere dünyanın her yerinden insanlarla tanışma, iletişim ve etkileşim kurma imkânı sağlamakta ve bu durum siber zorbalılar tarafından art niyetle kullanılabilir. (Hinduja & Patchin, 2015).
- Sayısız Seyirci Kitle (Virality): Çevrimiçi platformlarda zorba tarafından mağdurun utanç verici, mahrem veya açığa çıkmasını istemeyeceği bir mesaj, belge, fotoğraf veya videonun paylaşıldığında saniyeler içerisinde birçok alıcıya ulaşabilmekte ve mağduriyet artmaktadır (Hinduja & Patchin, 2015). Çevrimiçi ortamlarda zorba tarafından paylaşılan bir görüntü kısa sürede milyonlarca kişi tarafından görülebilir, zorba için tek bir olay olsa bile görüntü yayıldıkça birden fazla etki yaratmaktadır (Rogers, 2010). Geleneksel zorbalıkta mağdur bir zorbalığa uğradığında bulunduğu ortamdan uzaklaştığında bu sorundan uzaklaşabilmekteydi. Fakat çevrimiçi ortamlarda mağdur bir zorbalığa uğradığında birçok kullanıcı tarafından her an görülebildiği için bu durumdan uzaklaşmak daha zor olabilmektedir (Hinduja & Patchin, 2015). Geleneksel zorbalıkta birey siber zorbalığa uğradığını bunu sadece bulunduğu ortamdaki bireyler bilirken, çevrimiçi ortamlarda birey zorbalığa uğradığını internet ortamındaki tüm bireyler bu zorbalığı görebilmektedir.

2.5. Siber Zorbalığın Türleri

Siber zorbalık davranışı gün geçtikçe artmakta ve her geçen gün yeni bir zorbalık türü ortaya çıkmaktadır. Siber zorbalık tanımı aynı ifade edilse de siber zorbalık türlerine her gün bir yenisi eklenmektedir. Araştırmacılar siber zorbalık davranışı türlerini kendi içinde farklı gruplara ayrılmaktadır.

- Zarar Verme (Harrestment): Siber zorbanın bireysel bir hedefe tekrarlanan ve devam eden bir şekilde, rahatsız edici mesajlar gönderilmesi olarak tanımlanmaktadır (Williard, 2007). Rogers ise çevrimiçi ortamlarda aşağılayıcı, küfürlü ve rahatsız edici mesajları mağdura tekrar tekrar göndermek olarak tanımlamıştır (Rogers, 2010).
- Çevrimiçi Kavga (Flaming): İnternet ortamında iki ya da daha fazla kişi arasında kaba, saldırgan ve bayağı bil dil kullanılan, hakaret ve tehdit içeren hararetli kısa süreli olan tartışma olarak tanımlanmaktadır (Williard, 2007). Çevrimiçi ortamlarda saldırgan ve küfürlü bir dil kullanılarak yapılan çevrimiçi tartışmalar (Rogers, 2010).
- Başka Bir Kimliğe Bürünme (Impersonation): Siber zorbanın hedef aldığı mağdurun kişisel olan şifrelerini ele geçirerek veya mağdurun kimliğine bürünerek, mağdur adına başkaları ile iletişime geçerek, mağduru kötülemesi, mağdurun saygınlığına, arkadaşlık ilişkilerine zarar verecek şekilde materyaller göndermesi veya yayınlaması sonucu mağdur haksız yere suçlanabilmektedir (Williard, 2007).
- İftira (Denigration): Siber zorbanın mağdurun hakkında gerçek olmayan, zarar verici söylemleri çeşitli sosyal medya araçları aracılığıyla kamuya açık bir şekilde diğer insanlara ile paylaşılması, yayınlanması, yayması ve iletilmesi olarak tanımlanmaktadır (Williard, 2007).
- İfşa Etme (Outing): Mağdurun açığa çıkmasını istemeyeceği mahrem veya potansiyel olarak utanç verici olan kişisel bilgilerini ve görüntülerini kamuya açık bir şekilde göndermek, yayınlamak ve ifşa etmek olarak tanımlanmaktadır (Williard, 2007).
- Aldatma (Trickery): Siber zorba tarafından mağdur olan kişinin kandırılarak açığa çıkmasını istemeyeceği özel bilgi, belge ve görüntülerini zorba ile paylaşması sonucunda zorba tarafından tehdit edilmesi veya bilgilerin paylaşılmasıdır (Williard, 2007).

- Dışlanma (Exclusion): Çevrimiçi ortamlarda bir gruptan dışlanma ile ilgili sınırlar kimin iç grubun bir üyesi kimin dışlanmış olduğunun belirlenmesi ile ilişkilidir ve bu sınırlar değişken bir hızla değişebilmektedir (Williard, 2007).
- Siber Taciz (Cyberstalking): Siber takip korkutucu, tehdit içeren, saldırgan ve şantaj içeren mesajların tekrar edici bir şekilde mağdura gönderilmesidir (Williard, 2007). Mağduru korkutan, tekrarlanan, tehdit içeren yoğun bir şekilde aşağılama ve taciz olarak tanımlamıştır (Rogers, 2010).

Kowalski vd. (2008) tarafından Williard'ın (2007) siber zorbalık davranışları türlerine mutlu tokatlama (Happy Slapping) ve cinsel içerikli mesaj (Sexting) eklenmiştir.

- Mutlu Tokatlama (Happy Slapping): Gençlerin birine yaklaşarak komik olduğu düşünülerek, tokat atıp bunun bir diğer kişi tarafından kamera ile kaydedilmesi ve internet ortamında paylaşılmasıdır (Rogers, 2010).
- Cinsel İçerikli Mesaj (Sexting): Bireyin izni olmadan çevrimiçi ortamlarda cinsel içerikli görüntülerinin paylaşılması veya bir kişiye gönderilmesidir.

Siber zorbalık türlerinin tanımlaması herhangi bir araştırmacı veya kuruma ait olmadığı durumlarda siber zorbalık türünün özelliklerine ve örnek olaylara dayalı tanımlamalar yapılmaktadır.

- Doxing (Belge İfşası): Doxing kavramı 1990'larda Hacker kültüründe ortaya çıkmıştır. Bireyin ev adresi, iletişim bilgileri, sosyal güvenlik numarası gibi kişisel bilgilerin toplanması ve bireyin izni olmadan kamuya ifşa edilmesidir (Hinduja).
- Flooding (Mesaj Bombardımanı): Çevrimiçi ortamlarda rahatsız vermek amacıyla, sohbet odası veya formlarda aynı mesajı defalarca göndermesi mağduru konuşmaya katılmasına engel olması ve rahatsız etmesidir (Nadali, Murad, Sharef, Mustapha, & Shojaee, 2013).
- Trolling (Kışkırtmak): İnternet ortamında gerçeklerin çarpıtılarak kışkırtıcı yorumlar yaparak, tartışma başlatılması ve insanlarda duygusal tepkiler ortaya çıkarmayı, sinirlendirmeyi amaçlamaktadır (Nadali, Murad, Sharef, Mustapha, & Shojaee, 2013).

- Deepfake: Yapay zekâ teknolojileri aracılığıyla video, ses ve görüntülerin değiştirilmesi, sahte içerikler üretilmesidir (Helmus, 2022).

Pew araştırma merkezi tarafından 13-17 yaş aralığındaki kişilerde yapılan gençler ve siber zorbalık anketi sonuçlarına göre, gençler en çok maruz kaldığı siber zorbalık türünü lakap takma olduğunu bildirmişlerdir (Vogels, 2022). Çevrimiçi veya cep telefonları üzerinden deneyimlenen siber zorbalık türleri aşağıdaki görselde gösterildiği gibidir;



Görsel 2.1. Pew Araştırma Gençler ve Siber Zorbalık 2022 Anketi (Vogels, 2022)

2.6. Siber Zorbalık Araçları

Bireylerin iş, eğitim, sağlık, sosyalleşme gibi imkanlardan geri kalmamak için teknolojik araçları ve platformları kullanmak durumdadır. Teknoloji bireylerin bir parçası olmuştur. Teknolojik araçların kullanımının artması sonucunda bireyler çevrimiçi ortamlarda siber zorbalardan tarafından çeşitli siber zorbalık araçları ve platformlar aracılığıyla siber zorbalığa maruz kalmaktadır. Siber zorbalık araçları araştırmacılar tarafından siber zorbalık araçlarına göre çeşitli sınıflarda kategorize edilmiştir. Rogers (2010) metin mesajı, sohbet odaları, cep telefonları, web siteleri, bloglar, e-postalar, anlık mesajlaşma ve sosyal ağlar aracılığıyla siber zorbalık yapıldığını ifade etmiş ve detaylandırmıştır.

- Metin Mesajı (Text Message): Bu mesajlar çoğunlukla tehdit edici, saldırganlıktır. Kullandığın kadar öde telefonları takip etmek ve kimliğini tespit etmek zor olduğu için kimlikleri anonim kalabilmektedir (Rogers, 2010).
- Sohbet Odaları (Chat rooms): Sohbet odaları insanların iletişim ve etkileşim kurabilmeleri için güzel bir olanak sağlamasının yanı sıra doğru kullanılmadıkları takdirde oyun ve sohbet odalarında veya Second Life gibi sanal dünyadaki sohbet odalarında insanlar kolay bir şekilde hedef olabilmekte ve tehdit edilebilmektedir (Rogers, 2010).
- Cep Telefonu Aramaları (Mobile Phone Calls): Siber zorbalık cep telefonları aracılığıyla mağdura ısrarlı aramalar ve küfürli mesajlar gönderebilir veya zorbalık mağdura telefonunu eline geçirerek, başkalarına zorbalık yapmak amacıyla kullanabilmekte ve mağdura sorumlu olmasına neden olabilmektedir (Rogers, 2010).
- Web Siteleri (Websites): Web teknolojilerini daha iyi kullanabilmek için geliştirilen özellikler siber zorbalık tarafından kötü amaçlar için kullanılabilir (Rogers, 2010). Bireylerin veya kurumların kendi içeriklerini paylaşmaya olanak sağlayan web sitelerini siber zorbalık siber zorbalık aracı olarak kullanabilmektedir.
- Bloglar (Blogs): Blog web günlüğünün kısaltması ve herhangi bir konuda insanların yaptığı yorumu görmeye, katkıda bulunmaya, tartışmalara katılmaya ve paylaşım yapmaya olanak sağlayan çevrimiçi web günlükleridir (Williard, 2007). Bir bireyin blogunda doğru olmayan ve olumsuz eleştiriler yapılabilir. Bloglarda yapılan olumsuz eleştiriler bireylerin psikolojisine, itibarına zarar vermekte mahremiyet alanını ihlal etmektedir (Kowalski, Limber, & Agatston, 2008).
- E-postalar (Emails): Birden fazla e-posta açma imkânı siber zorbalıkların kimliklerini gizleyerek mağdurlara zorbalık yapmayı ve tehdit etmeye olanak sağlamaktadır (Rogers, 2010).
- Anlık Mesajlaşma (Instant Messaging): Kowalski vd. (2008) anlık mesajlaşmayı insanların çevrimiçi ortamlarda arkadaş listesindeki kişilerle anlık olarak iletişim ve etkileşim sağlayabilmekte veya anonim benzer profiller oluşturarak arkadaş listesine uygunsuz mesaj, fotoğraf ve görüntüyü anlık olarak paylaşabilmesi olarak açıklamaktadır.

- Sosyal Ağlar (Social Networking): Sosyal ağ siteleri eğlenmek ve paylaşım yapmak için olanak sunmaktadır. Fakat doğru güvenlik tedbirleri alınmadığı takdirde siber zorbalara tarafından dedikodu yayılmasına, mağdurların kişisel bilgilerinin elde edilmesine, sahte hesaplar tarafından mağdurlara ulaşılmasına kolaylık sağlamaktadır (Rogers, 2010).

2.7. Siber Zorbalığın Yaygınlığı

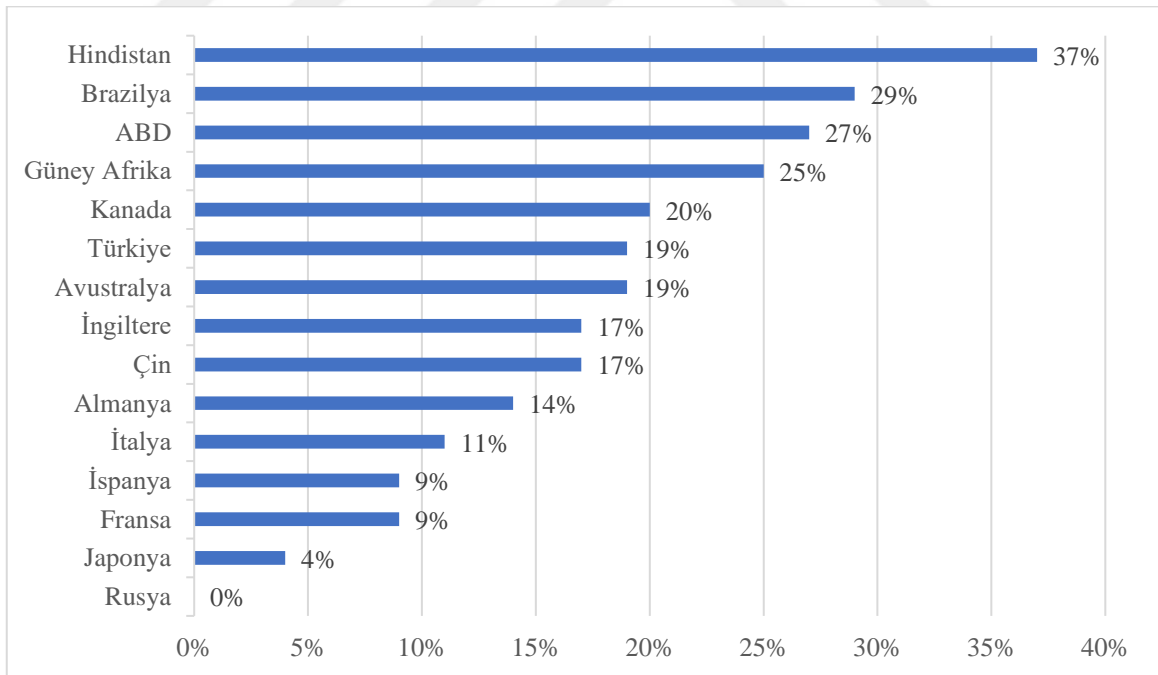
Siber zorbalığın yaygınlaşması ile internet kullanımının artması yakından ilişkilidir. İnternetin zamandan ve mekândan bağımsız olması, erişim imkânı, anonim olması gibi özellikleri siber zorbalığın yaygınlaşmasında önemli rol oynamaktadır. Hane halkı bilişim teknolojileri kullanımı araştırma sonuçlarına göre internet kullanan kişilerin oranı %85,0 evden internete erişim sağlama oranı %94,1 olarak açıklanmıştır (Tüik, 2023). İnternet World Stats'ın 2023 yılı dünyada internet kullanım ve nüfus istatistik tahminleri aşağıdaki tablo 1'de gösterilmiştir;

Tablo 2.1. *Dünya İnternet Kullanımı ve Nüfus İstatistikleri 2023 Yılı Tahminleri* (Stats, 2023).

Dünya İnternet Kullanımı ve Nüfus İstatistikleri 2023 Yılı Tahminleri						
Dünya Bölgeleri	Nüfus (2022 Tahmini)	Nüfus Yüzdesi	İnternet Kullanıcıları 31 Aralık 2021	Penetrasyon Oranı	Büyüme 2000-2023	İnternet Dünyası %
Afrika	1,394,588,547	17.6 %	601,940,784	43.2 %	13,233 %	11.2 %
Asya	4,352,169,960	54.9 %	2,916,890,209	67.0 %	2,452 %	54.2 %
Avrupa	837,472,045	10.6 %	747,214,734	89.2 %	611 %	13.9 %
Latin Amerika/ Karayipler	664,099,841	8.4 %	534,526,057	80.5 %	2,858 %	9.9 %
Kuzey Amerika	372,555,585	4.7 %	347,916,694	93.4 %	222 %	6.5 %
Orta Doğu	268,302,801	3.4 %	206,760,743	77.1 %	6,194 %	3.8 %
Okyanusya/ Avustralya	43,602,955	0.5 %	30,549,185	70.1 %	301 %	0.6 %
DÜNYA TOPLAMI	7,932,791,734	100.0 %	5,385,798,406	67.9 %	1,392 %	100.0 %

Dünya’da ve Türkiye’de internet kullanımının giderek arttığı görülmektedir. İnternet ve bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımının artmasıyla beraber bireylerin çevrimiçi ortamlarda iletişim ve etkileşimleri artmıştır. Bu nedenle bireylerin çevrimiçi ortamlarda siber zorbalık ile karşılaşma riskini de artmaktadır. Ayrıca sosyal medya platformların hızlı ve kolay bir şekilde geniş kitlelere ulaşması nedeniyle yaygın bir siber zorbalık aracı haline gelmiştir. Siber zorbaların anonim kimlikler yüzünden kolay tespit edilememesi, zorbalıklarıyla yüzleşmemeleri, gerekli cezaları almamaları, yasaların suç işlemede caydırıcılığın az olması gibi nedenler çevrimiçi ortamlarda siber zorbalık olaylarının artmasına ve yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Literatüre bakıldığında araştırmacılar tarafından siber zorbalığın yaygınlığı hakkında birçok araştırma yapıldığı görülmektedir.

2018 yılında dünya çapında yapılan araştırmaya göre, her beş ebeveyninden birisinin, çocuklarının hayatlarında en az bir kere siber zorbalığa maruz kaldığını söylemektedir. 28 ülkede ebeveynler arasında yapılan araştırma sonuçları grafiği aşağıdaki gibidir;



Görsel 2.2. Siber zorbalığın en yaygın olduğu yerler (McCarthy, 2018)

Misha ve arkadaşlarının (2010) ortaöğretim ve lisede öğrenim görmekte olan 2186 öğrenci üzerinde siber zorbalığın yaygınlığını, etkisini ve deneyimlerini incelemek amacıyla yapmış oldukları araştırma sonucuna göre; öğrencilerin %49,5 internette siber

zorbalığa maruz kaldıklarını, %33,7' si başka kişilere internette siber zorbalığa maruz bıraktıkları görülmektedir.

Kowalski ve Limber'in (2007) Amerika Birleşik Devletleri'nde 3.767 ortaokul öğrencisi üzerinde elektronik zorbalığın yaygınlığını ölçmek amacıyla yapılan araştırma sonucunda öğrencilerin verdiği cevaplarda %11'i en az bir defa son birkaç ay içerisinde siber zorbalığa maruz kaldığını, %7'si siber zorba/mağdur oldukları, %4 ise en az bir kez son birkaç ay içerisinde siber zorbalık yaptığı görülmektedir.

Belçika'da 2052 ilkokul ve ortaokul çocuğu arasında yapılan araştırmada öğrencilere cep telefonu veya internet aracılığıyla zorbalığa aktif veya pasif olarak dahil olup olmadıkları sorulduğunda öğrencilerin %18'i siber zorba %11 siber mağdur %27.9'u seyirci olduğu ve öğrencilerin %63,8'nin siber zorbalığı büyük bir sorun olarak gördüğünü ortaya konmuştur (Vandebosch & Cleemput, 2009).

Li (2006) siber zorbalık tecrübelerinin doğasını ve kapsamını araştırmak amacıyla üç ortaokuldan 264 öğrenci üzerinde yaptığı araştırma sonucunda öğrencilerin dörtte birinin siber zorbalığa uğradığını, yarısından fazlasının ise siber zorbalığa maruz kalan tanıdığının olduğu görülmektedir. Zhou vd. (2013)'nin Çin'de 1.438 lise öğrenci üzerinde yaptığı araştırma sonucunda öğrencilerin yarısından fazlası çevrimiçi zorbalığa uğradığını bildirdiği görülmektedir.

Türkiye'de siber zorbalık yaygınlığı ile ilgili araştırmalar 2007 yılında başlamış ve araştırmaların sayısı giderek artmaktadır.

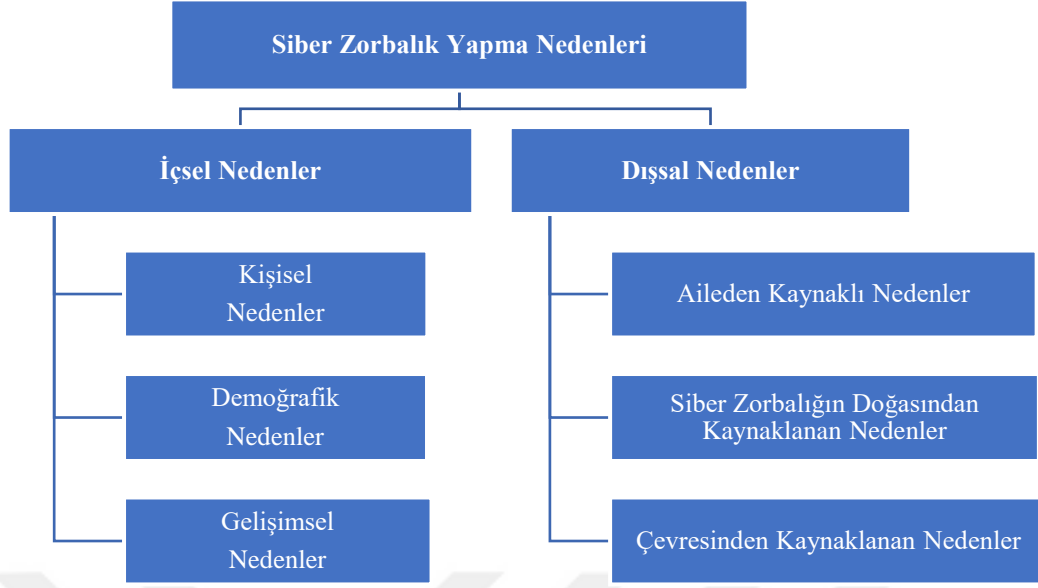
Arıcak vd. (2008) tarafından siber zorbalık olaylarının ergenler arasındaki yaygınlığını tespit etmek için 269 ortaokul öğrencisi ile yapılan araştırma sonucuna göre; öğrencilerin %5,9'u siber mağdur olduğunu, %35,7' si siber zorbalık davranışında bulunduğunu ve %23,8 ise siber zorba ve mağdur davranışı sergilediğini göstermiştir. Arıcak (2009) tarafından 695 lisan öğrencisi ile siber zorbalık ile psikiyatrik belirtiler arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yaptığı araştırma sonucuna göre; öğrencilerin %54,4'ü hayatlarında en az bir kere siber zorbalığa maruz kaldığını belirtmişlerdir.

Dilmaç (2009) siber zorbalık ile psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla 666 lisans öğrencisiyle yaptığı araştırma sonucu göre öğrencilerin %55,3'ü hayatların en az bir kere siber zorbalığa uğradıklarını söylemişlerdir. Özdemir ve Akar (2011) tarafından 336 lise öğrencisi ile siber zorbalık ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelendiği araştırma sonucuna göre öğrencilerin %10'nun son

bir ay içiresinde birine zorbalık yaptığını %14'ünün ise siber mağduriyet yaşadığını ortaya koymuştur.

2.8. Siber Zorbalık Nedenleri

Siber zorbalığın yapılma nedenlerinin belirlenmesi siber zorbalığa müdahale ve önleme çalışmalarında önem arz etmektedir. Bireylerin siber zorbalık davranışında bulunmasının ardındaki nedenleri tespit etmek, anlamak ve önlemeye yönelik stratejiler geliştirmek siber zorbalığın önlenmesinde önemli katkılar sağlayabilir. Siber zorbalık nedenlerini anlamak, yasa koyucuların ve politika yapıcılarının siber zorbalık için daha caydırıcı yasalar ve etkili politikalar geliştirmesine olanak tanır. Okul, işyeri, aile ve toplumdaki bireylerin siber zorbalığa yönelik farkındalık eğitimlerinin verilmesi, müdahale programlarının geliştirilmesi, psikolojik destek ve danışmanlık hizmeti verilmesi gibi siber zorbalığı önleyici stratejiler geliştirilmesi siber zorbalık yapan kişilere faydalı olabilir ve daha olumlu davranışlara yönlendirebilir. Zorbalık davranışı tetikleyen psikolojik, sosyal, duygusal, ekonomik, akademik olumsuz etkileri en aza indirmek toplumun genel sağlığını ve refahını arttırabilmektedir. Bu nedenle siber zorbalıkla mücadele etmek için siber zorbalığın ortaya çıkmasını etkileyen nedenleri belirlemek önemlidir. Siber zorbalık üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde siber zorbalık yapılmasının ardında birçok farklı sebep olduğu görülmektedir (Arıcak , 2009). Araştırma sonuçları incelendiğinde siber zorbalık davranışının nedenleri içsel nedenler ve dışsal nedenler olmak üzeri iki genel başlık altında değerlendirilmektedir.



Görsel 2.3. Siber zorbalık yapma nedenleri

2.8.1. İçsel Nedenler

İçsel nedenler bireyin psikolojisi, gelişimi, duygu durumu, kişisel özellikleri ve içsel motivasyonlarını kapsamaktadır. Kişinin siber zorbalık yapmasının nedenleri kişisel, demografik ve gelişimsel özelliklerden kaynaklanan nedenlerdir.

- **Kişisel Nedenler:** Siber zorbalık davranışında bulunmanın birçok kişisel nedeni vardır. Siber zorbalılar gücünü göstermek, intikam almak, acı çektirmek, zevk almak, kıskançlık, dikkat çekmek, siber zorbalık davranışının sert, güçlü ve havalı gösterdiğini düşünmek, yapabiliyor olduğu için siber zorbalık yapması kişisel nedenler arasında yer almaktadır (Hinduja & Patchin, 2015; Robin M. Kowalski, 2008). Şaka yapmak, kasıtlı zarar vermek ve intikam almayı istemek gibi duygular kişisel nedenler arasındadır (Topcu, Yıldırım, & Erdur Baker, 2012). Bireyin empati yeteneğinin düşük olması, düşük özsaygıya sahip olması, saldırgan ve şiddete eğilimli olması, düşük özdenetim ve dürtüsellik gibi kişilik özelliklerine sahip olması siber zorbalık yapmanın bireysel nedenleri arasındadır. (Cleemput, Vandebosch, & Pabian, 2014; Hinduja & Patchin, 2010a; Ekinci & Yıldırım, 2020; Hinduja & Patchin, 2015).
- **Demografik Nedenler:** Siber zorbalık yapma nedenleri yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum, etnik köken, din ve cinsel yönelim gibi demografik

değişkenler siber zorbalık yapmada etkili olabilmektedir (Price & Dalgleish, 2010).

- Gelişimsel Nedenler: Ergenlik dönemindeki gençlerin yaşamış olduğu hızlı duygusal, sosyal ve bilişsel değişimlerden dolayı zayıf muhakeme ve dürtüsel davranışlar sergilemeleri siber zorbalık nedenleri arasında sayılabilir (Hinduja & Patchin, 2015). Ayrıca ebeveynlerin çocuklarının internet kullanımını kontrol etmemesi nedeniyle dürtüsel davranan gençler siber zorbalık davranışında bulunmada özgür hissettiği görülmektedir (Hinduja & Patchin, 2015). Zorbalık yapan bireylerin liderlik özelliğinin daha az olduğu, toplum yanlısı olmadığı, içine kapanık ve gelişmiş sosyal becerilere sahip olmadığı saptanmıştır (Perren & Alsaker, 2006).

2.8.2. Dışsal Nedenler

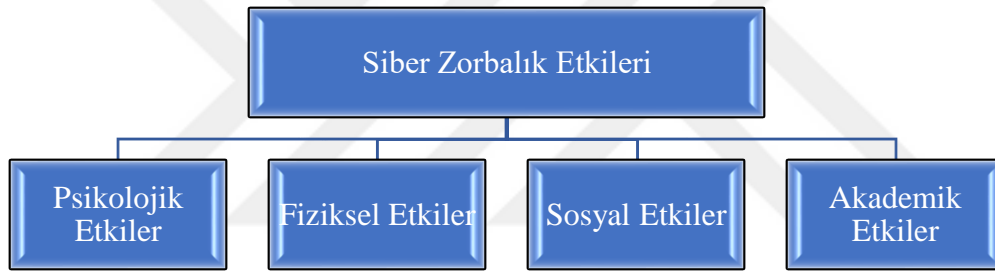
Siber zorbalık nedenleri bireyin ailesinden, siber zorbalığın doğasından ve çevresinden kaynaklanan nedenlerdir.

- Aileden Kaynaklı Nedenler: Çocuklar ailelerini rol model aldıklarında, onların olumsuz davranışlarını taklit edebilir, bu davranışları normal bir davranış olarak algılayabilir ve bu davranışları daha kolay bir şekilde sergileyebilmektedir (Ekinci & Yıldırım, 2020). Zayıf ebeveyn ilişkileri, aile bireyleriyle zayıf duygusal bağın olması ve ebeveyn desteğinin düşük olması bireyleri siber zorbalığa itebilmektedir (Erbiçer, 2020). Zayıf aile bağları ve internet kullanımının ailelerden tarafın kontrol edilmemesi ve filtre uygulanmaması, çocuklara özgür ve rahat bir alan açmakta aile tarafından gerekli denetim olmadığı için siber zorbalık yapabilmektedirler (Mesch, 2009).
- Siber Zorbalığın Doğasından Kaynaklanan Nedenler: Ergenler birine zorbalık yaptığında anlık bir geri bildirim almadıkları ve mağdurun somut olarak duygusal ve psikolojik olarak zararına tanık olmadıkları için anlık davranmakta ve uzun vadedeki sonuçları öngörememesi siber zorbalığın doğasından kaynaklanan nedenlerindendir (Hinduja & Patchin, 2015). Siber zorbalığın geleneksel zorbalığa göre; daha kolay yapılması, kimliğinin anonim olması, yakalanma olasılığının daha az olması ve yüz yüze tartışmalar olmaması bireyin siber zorbalığı tercih etme nedenlerindendir (Kowalski, Limber, & Agatston, 2008).

- Çevresinden Kaynaklanan Nedenler: Bireyler arkadaşlık ilişkilerini geliştirmek için siber zorbalığa başvurmaktadır (Yaman & Peker, 2012). Kadınların sosyal ve kültürel olarak çevresi tarafından zorbalık davranışı sergileme konusunda kısıtlanırken siber uzayda böyle bir kısıtlamaya tabi değildir (Hinduja & Patchin, 2015).

2.9. Siber Zorbalığın Mağdur Üzerindeki Etkileri

Çevrimiçi ortamlarda kurulan iletişimin ve etkileşimin artması olumlu sonuçların yanı sıra olumsuz sonuçları da beraberinde getirmektedir. Çevrimiçi ortamlarda siber zorbalığa uğrayan mağdur bu durumdan fiziksel, psikolojik, sosyal ve akademik olarak olumsuz anlamda etkilendiği görülmektedir. Siber zorbalığın mağdur üzerindeki etkisi zorbalığın türüne, yoğunluğuna ve süresine göre değişmektedir.



Görsel 2.4. Siber zorbalığın etkileri

Psikolojik Etkileri: Hinduja ve Patchin'in (2015) yaptıkları araştırma sonucuna göre siber zorbalığa uğrayan mağdurların duygusal olarak olumsuz etkilendiği ve mağdurların kızgın, hayal kırıklığına uğramış, korkmuş ve utanmış hissettikleri tespit edilmiştir. Bu duygular doğru yönlendirilmediği takdirde mağdurların kendine ve çevresine zarar verebileceği öngörülmektedir. Mağdurlar siber zorbalığa uğradıktan sonra kendilerini güvensiz ve paranoyak hissettiklerini söylemişlerdir (Wright, 2016).

Siber mağduriyet arttıkça ve sosyal destek azaldıkça depresyonun arttığı görülmüştür (Mutlu, ve diğerleri, 2023). Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırma sonucuna göre; siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri ile stres, anksiyete ve depresyon arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (Abudusufuer, Yıldırım, & Kumcağız, 2022). İş yerinde siber mağduriyetin yaşanması stresi arttırdığı görülmektedir (Yıldız & Ayar, 2022).

Fiziksel Etkileri: Siber zorbalığa maruz kalan kişilerin hem psikolojik hem de bedensel olarak olumsuz etkilendiği gözlemlenmiştir. Siber mağdurların psikolojik olarak olumsuz yönde etkilenmesi bedensel rahatsızlıklara da neden olabilmektedir. Sourannder ve diğerleri (2010) tarafından yapılan araştırmada ergenlerin siber zorbalık karşısında uyku sorunları, yatak ısılatma, baş ağrısı ve mide ağrısı yaşadığını göstermektedir.

Sosyal Etkileri: Siber zorbalığa uğrayan öğrencilerin, yalnızlık, arkadaşlık ilişkileri kurmada zorluk yaşama gibi duygusal ve sosyal olarak olumsuz etkilendiği görülmektedir (Dinç, 2020). Siber mağduriyet yaşayan gençlerin, çevrimdışı olumsuz davranışlarda bulunma olasılığının daha yüksek olduğu görülmektedir (Hinduja & Patchin, 2007). Siber zorbalığa uğrayan kişiler uyku sorunu, yalnız kalmaktan korkma, dışarı çıkmaktan korkma ve intihar gibi düşünceler yaşadığı görülmektedir (Akbiyık & Kestel, 2016).

Kaygısız ve Çakır'ın (2020) öğretmenler üzerine yaptığı araştırma sonucunda siber zorbalığa uğrayan öğretmenlerin öz saygı ile dış tatmin düzeyleri arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişkisi olduğu ortaya konmuştur.

Akademik Etkileri: Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin sonrasında akademik olarak etkilendiği derse çalışma, derse odaklanma ve ders başarılarında bir düşüş olduğu, ders çalışma sürelerinde bir azalma olduğu, öğrencilerin akademik olarak olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir (Dinç, 2020; Rodop, Yıldırım, Yıldız, & Hanif, 2022; Akbiyık & Kestel, 2016). Siber zorbalık, siber mağduriyet ve okul tükenmişliği düzeylerinin belirlenmesi için lise öğrencileri üzerinde yapılan araştırma sonucunda lise öğrencilerinin siber zorba veya siber mağdur olmanın okul tükenmişliği ile ilişkili olduğu görülmektedir (Özer & Şad, 2021). İş yerinde yaşanan siber zorbalık çalışanların üzerinde tükenmişlik düzeyi arttırdığı ve işe tutkunluk derecesini düşürdüğü görülmektedir (Esen & Esen, 2021).

Columbia'da yaşayan yedinci sınıf öğrencisi olan Amanda Todd internet ortamında tanıştığı bir adamın onunla tatlı bir şekilde konuşması ve ondan üstünü çıkarmasını istemesiyle birlikte Amanda'nın hayatı altüst olmuştur. Amanda web kamerası aracılığıyla kendini teşhir etmesi sonucunda daha fazlasını paylaşması için tehditler almıştır. Amanda tehditleri dikkate almamış ve adam söylediği gibi tüm fotoğrafları internet ortamında paylaşmıştır. Kısa bir süre içerisinde yayılan fotoğraf nedeniyle Amanda çevresi tarafından kötü muameleye maruz kalmış ve dışlanmış.

Çevrimiçi ortamda başlayan zorbalık, çevrimiçi ortamda kalmamış ve geleneksel zorbalığa dönüşmüştür. Bunun sonucunda Amanda anksiyete, panik bozukluk, majör depresyon yaşamış, okulunu değiştirmiş ve alkol ve uyuşturucu kullanmaya başlamıştır. Amanda yaşadığı zorluğu herkesle paylaşmak için Eylül 2012’de YouTube videosu paylaşmıştır. Fakat yine yorumlarda birçok hakarete maruz kalmıştır. Yaşadığı acıya katlanamayan Amanda YouTube videosundan 1 ay sonra 10 Ekim 2012’de intihar etmiştir (Hinduja & Patchin, 2015).

Amanda’nın yaşadıklarından anlaşılacağı gibi siber zorbalığa maruz kalan kişiler bu durumla doğru bir şekilde baş edemediğinde fiziksel, psikolojik, sosyal ve akademik olarak olumsuz etkilenebilmektedir. Zorbalığın şiddeti, yoğunluğu, süresi ve etkisi arttıkça mağduriyetin arttığı görülmektedir. Bu nedenle siber zorbalığı önlemek ve siber zorbalık ile ilgili baş etme stratejileri ve çözümleri üretmek önemlidir.

2.10. Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri

Zorbalık davranışının uzun ve kısa vadede bireyler üzerinde olumsuz etkilere neden olduğu görülmektedir. Siber zorbalık, mağdurlar üzerinde psikolojik, sosyal, fiziksel, ekonomik etkiler bırakabilen bir davranış biçimidir. Fakat siber zorbalıkla mücadele etmek için uygun stratejiler kullanılarak, siber zorbalığın mağdur üzerinde yarattığı olumsuz etkiler en aza indirilebilir. Bireylerin siber zorbalık karşısında vermiş olduğu davranışsal ve duygusal tepkiler mağdurların siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerini belirler.

Literatürde araştırmacılar siber zorbalık ile baş etme stratejileri üzerine çalışmış ve araştırmacılar tarafından siber zorbalık karşısında verilen tepkileri farklı açılardan sınıflandırmışlardır.

Bireylerin stresi tanımlama ve stres kaynakları farklı olmaktadır (Deniz & Yılmaz, 2006). Lazarus ve Folkman’ın (1984) stresle mücadele etme stratejilerini problem odaklı başa çıkma ve duygu odaklı başa çıkma olarak iki ana başlık altında ele almaktadır. Susan ve Cohen (1986) ise baş etme stratejilerini yaklaşma ve kaçınma modeli olarak gruplanmaktadır. Kaçınma davranışı zorbalık karşısında stresten veya sorundan uzaklaşmayı yaklaşma davranışı ise zorbalık davranışı ile mücadele etmeyi çözme amaçlamaktadır (Susan & Cohen, 1986).

Williard (2007) siber zorbalık karşısında saldırganı görmezden gelmek, uzak durmak pasif, sessiz kalmayarak kendini savunmanın ise aktif baş etme stratejileri olarak tanımlamaktadır.

Riebel Jager ve Fischer (2009) siber zorbalık ile başa çıkma stratejileri çaresiz, saldırgan, sosyal ve bilişsel başa çıkma stratejileri olarak dört genel başlık altında toplanmaktadır. Sleglova ve Cerna (2011) tarafından mağdurların siber zorbalığa uğradığında siber zorbalıkla baş etme stratejilerini bulmak için yapılan araştırma sonucuna göre; siber zorbalıkla baş etme stratejilerini kaçınma, sosyal destek, teknik savunma, saldırganı yönelik faaliyet ve savunma stratejileri olarak beş grupta sınıflandırmaktadır.

Parris vd. (2012) yaptıkları araştırma sonucuna göre zorbalık ile tepkisel başa çıkma stratejilerini kaçınma, kabul etme, sosyal destek arama ve gerekçelendirme olarak dört genel başlıkta sınıflandırmaktadır.

- Kaçınma (Avoidance): Siber zorbalığa uğrayan mağdurun kendini siber zorbalığa uğradığı ortamdan ve olumsuz duygulardan uzaklaşmasıdır. Örneğin; mesajları silme, çevrimiçi hesapları kapatma, zorbayı engelleme ve durumu görmezden gelme gibi tepkiler.
- Kabullenme (Acceptance): Siber zorbalığı hayatın bir parçası olarak görmek ve kabullenmek. Örneğin: boş vermek ve devam devam etmek.
- Gerekçelendirme (Justification): Mağdurun siber zorbalık karşısında başa çıkma stratejisi olarak neden yapılmaması gerektiğini gerekçelendirmek. Örneğin; siber zorbanın kendinin sorunlu olmasını düşünmesi veya şaka yaptığını düşünmek.
- Sosyal destek aramak (Seeking social support): Mağdurun ebeveynlerinden, çevresinden sosyal destek araması olarak tanımlanmaktadır. Örneğin; ailesine, arkadaşına polise veya öğretmenine durumu anlatması ve yardım istemesi sosyal destek ile siber zorbalık ile başa çıkma stratejisidir.

Perren vd. (2012) tarafından siber zorbalık karşısında mağdurların zorbalık ile baş etme stratejileri dört grupta şu şekilde sınıflandırılmıştır; yapıcı temas ya da misilleme (ör. intikam alma), zorbayı görmezden gelmek (ör. kaçınma), yaşıtlarından araçsal ya da duygusal destek aramak ve teknik önlemler almak (ör. engelleme, kötüye kullanımı bildirme) şeklinde sınıflandırmışlardır. Bu çalışmada öğrencilerin siber zorbalık karşısında verdiği tepkiler intikam, önlem, diyalog, kaçınma olmak üzere dört

davranışsal tepki alt boyutu ve içselleştirme ve dışsallaştırma olmak üzere iki duygusal tepki alt boyutu olarak ele alınmaktadır

Bireylerin başa çıkma stratejilerinin yanı sıra aile, kurum ve kuruluşlara da siber zorbalıkla baş etmede önemli bir rol düşmektedir. Siber zorbalık ile mücadelede sağlık, eğitim, teknoloji, medya ve hukuk alanındaki kurum ve kuruluşların iş birliği halinde çalışması siber zorbalığın azalmasına ve daha güvenli bir dijital ortam oluşmasına yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Yeni medya okuryazarlığı ve dijital okuryazarlık siber zorbalık mücadele etme araçlarından biridir (Akca, Sayımer, Salı, & Başak, 2014). Okullar ve eğitim kurumları tarafından bireylerin dijital okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi, eğitimler verilmesi, internetin riskleri ve güvenlik önlemleri gibi konularda bilinçlendirilmesi önemlidir.

Hukuki ve resmî kurumlar tarafından siber zorbalık davranışının caydırıcılığı için yasalar ve politikalar geliştirmesi ve toplumun bu konuda bilgilendirilmesi siber zorbalık ile baş etmek için etkili olabilir.

Ailelerin çocuklarının yaşına uygun internet kullanımına izin vermesi, yaşa uygun olmayan uygulamalara çocuk kilidi koyması ve güvenli olmayan web sitelerinin yasaklaması baş etme stratejilerindendir (Kowalski, Limber, & Agatston, 2008). Ailelerin çevrimiçi güvenlik konusunda çocuklarına rehberlik etmesi, çocuklarının dijital hareketlerini takip etmesi ve destek olması çocukların siber zorbalığa uğrama riskini azaltacağı düşünülmektedir. Ailelerin çocuklarının internet kullanımı sınırlandırması çocukların siber zorbalığa maruz kalma riskini azalttığı görülmektedir (Mesch, 2009). Aile danışmanları, ailelere çocukları siber zorbalığa uğradığında nasıl sağlıklı iletişim kuracakları ve destek olacakları konusunda ebeveyn denetimi ve desteği siber zorbalık ile mücadelede temel bir role sahiptir.

Sağlık kuruluşları, rehabilitasyon merkezleri, psikolog ve psikiyatristler tarafından siber mağduriyet yaşayanlara destek, terapi ve danışmanlık hizmeti sunulması zorbalığın etkilerinin azalmasında önemli rol oynamaktadır.

Sosyal medya ve teknoloji şirketleri siber zorbalık içeren içeriklerin kaldırılması, siber zorbaların çevrimiçi ortamlara girmesinin sınırlandırılması veya engellenmesi, güvenlik yazımları geliştirilmesi gibi kullanıcıları korumak ve çevrimiçi deneyimlerini daha güvenli bir hale getirmek için çeşitli politikalar geliştirilmesi siber zorbalık davranışının azalmasına destek olabileceği düşünülmektedir.

Medya ve basın araçları aracılığıyla kamu spotları, haberler, programlar ve yayınlar oluşturularak toplumun üzerinde siber zorbalık hakkında farkındalık yaratılması ve toplumun bilinçlendirilmesi siber zorbalıkla baş etmede önemlidir. Siber zorbalıkla baş etmede bireylerin, ailelerin, kurum ve kuruluşların üzerine düşen sorumluluğu alması ve iş birliği halinde hareket etmesi siber zorbalığın azalmasında ve önlenmesinde mühim olduğu düşünülmektedir.

2.11. Siber Zorbalık ile İlgili Yapılmış Çalışmaların Dünya'daki Yansımaları

Beran ve Li'nin (2005) öğrencilerin siber tacizden nasıl etkilendiklerini bulmak amacıyla davranışsal ve duygusal tepkilere verilen cevaplar incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre; mağdurlar siber zorbalıkla karşılaştıklarında %57'si öfkelenediklerini, %36'sı üzgün ve incinmiş hissettiklerini bildirmişlerdir.

Li (2006) tarafından ergenler üzerinde yapılan araştırma sonucuna göre; erkeklerin kadınlara göre siber zorba ve siber mağdur olma oranları daha yüksektir. Ayrıca siber zorbalığa uğradığında durumu yetişkinlere bildirme oranları kadınların erkeklerden daha yüksektir.

Patchin ve Hinduja (2006) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre; siber mağduriyete uğrayan mağdurların %40'ı kızgın, %42,5'u hayal kırıklığına uğramış ve %27'den fazlasının üzgün olduğu görülmektedir. Hinduja ve Patchin'in (2015) yaptığı araştırma sonucunda; siber zorbalığa uğrayan mağdurların üzgün, utanmış, kızgın, sinirli ve korkmuş olduklarını tespit edilmiştir.

Ybarra ve Mitchel (2007) tarafından internet tacizinin ergenlerin sağlığına etkileri incelenen araştırma sonucuna göre; rahatsız edici taciz davranışının yoğunluğunun artması ile davranışsal ve psikososyal sorunlarında arttığı görülmektedir.

Slonje ve Smith (2008) tarafından İsveç okullarında siber zorbalığın doğasını ve boyutunu incelemek için yaptıkları araştırma sonucunda; öğrencilerin siber zorbalığa maruz kaldıklarında bu durumu arkadaşlarıyla paylaştıklarını veya hiç kimseye söylemedikleri görülmektedir.

Ergenlerin siber zorbalığa uğradıklarında yetişkinlerle yaşadıkları mağduriyeti paylaşmadıkları görülmüş, bunun nedeni kullandıkları cep telefonu, bilgisayar ve internet gibi teknolojik aletlerin kullanımlarının yasaklanabileceği ya da kısıtlanabileceği korkusu olarak belirtilmiştir. Yaşadıkları mağduriyetleri aileleriyle paylaşmayan ergenler bunun nedenini ailelerini kızdırmak, endişelendirmek

istememeleri olduğunu, ailelerinden ceza almak istememeleri ve ailelerinin kendileri hakkında bilmelerini istemedikleri bilgi ve davranışların oryaya çıkmasından korktukları belirtilmiştir (Hoff & Mitchell, 2009).

Price ve Dalglish (2010) siber zorbalıkla ilgili yaptıkları araştırma sonucunda; gençlerin siber zorbalık karşısında verdiği en yaygın duygusal tepkilerin %75' üzüntü %72'si öfke %30'u ise suçluluk, kaygı, ihanet, kafa karışıklığı, yalnızlık gibi duyguları deneyimledikleri görülmektedir. Siber zorbalığa uğrayan siber mağdurların zorbalığa maruz kaldıklarında yaşadığı durumu bir arkadaşıyla paylaşması ve arkadaşından destek alması siber mağduriyet yaşayan kişiler için en iyi strateji olarak görülmektedir.

Li (2010) tarafından Kanada'daki 269 lise öğrencisi ile siber zorbalığa ilişkin inançlar ve davranışları incelemek amacıyla yapılan araştırma sonuna göre; öğrencilerin %40'dan fazlasının siber zorbalığa maruz kaldığında hiçbir şey yapmadığı, 10 kişiden 1'i yetişkinlerle durumu paylaştığını tespit etmiştir.

Siber zorbalık deneyimlerini araştırmak amacıyla bir devlet üniversitesinde 471 öğrenci üzerinde yapılan araştırma sonucunda öğrenciler siber zorbalığa uğradıktan sonra notlarının düştüğünü, depresyon ve intihar düşüncelerinin olduğunu ve açık uçlu sorularda ise sinirlendiklerini, korktuklarını ve stresli hissettiklerini bildirmişlerdir (Kraft & Wang, 2010).

Beran vd. (2012) tarafından ABD ve iki Kanada üniversitesinde eğitim gören 1368 öğrenci üzerinde siber tacizin yaygınlığını ve etkisini ölçmek için yapılan araştırma sonucuna göre; üniversitede en az bir kere siber tacize uğradığını belirten 351 katılımcı siber taciz deneyimi sonrasında bu nedenle mağdurların %31,62'si öfkeli hissettiklerini, %21,37'si üzgün hissettiklerini, %20,33'utandığını, %18,23 endişeli hissettiğini, %12,82'si korktuğunu, %12,54'ü ağladığını ve %9,12'si kendilerini suçlu hissettiklerini bildirmişlerdir. Mağdurlar akademik olarak ise %17,95'i düşük konsantrasyon, %9,97'si düşük başarı ve %7,69'u ise devamsız gibi akademik olarak olumsuz etkilendiğini bildirmişlerdir.

Schenk ve Fremouw (2012) tarafından Amerika Birleşik Devletlerinde 799 üniversite öğrencisiyle siber zorbalığın üniversite öğrencileri arasındaki yaygınlığı, etkisi ve baş etme yöntemlerini genişletmek amacıyla yapılan araştırma sonucunda; mağdurların %46,2'si hayal kırıklığına uğradığını, %40,9'u stresli hissettiklerini, %37,9'u üzgün hissettiğini, %33,8'i kızgın hissettiğini, %23,4'ü ise zorbalığa uğradıktan sonra konsantrasyon eksikliği çektiğini bildirmiştir. Ayrıca erkek ve kadın

mağdurlar siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerini birine anlatma, akranlarından kaçınma, intikam alma ve etkinliklere gitmeyi bırakmak gibi davranışsal tepkiler gösterdiklerini paylaşmışlardır.

2.12. Siber Zorbalık ile İlgili Yapılmış Çalışmaların Türkiye’deki Yansımaları

Topçu vd. (2008) tarafından devlet ve özel okulda okuyan öğrencilere siber zorbalığa uğradığında ne hissettikleri sorulduğunda, devlet okulunda okuyan öğrenciler öfkelenediklerini, özel okuyan öğrencilerin ise bu durumun saka olduğunu düşünüp umursamadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca öğrenciler siber zorbalığa uğradığında ilk destek aldıkları kişilerin arkadaşları olduğunu ve devlet okullarında okuyan öğrencilerin, özel okulda okuyan öğrencilere göre siber zorba veya mağdur olduğunda bunu bildirme oranının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Arıcak vd. (2008) yaptığı araştırmaya göre; ortaokul öğrencilerinin siber zorbalıkla baş etmek için %25’si arkadaşlarına ve ailelerine anlatmış, %36,6’sı zorbayı engellemek vb. gibi aktif çözümlere başvurduklarını bildirmişlerdir.

Ayas ve Horzum (2012) tarafından yapılan araştırmaya göre; öğrencilere siber zorbalığa uğradığında ne hissettiği sorulduğunda %25’i kızdığını, %21,4 huzursuz hissettiğini ve moralinin bozulduğunu, %16,6’ üzgün olduğunu, %10,9’u korku ve kaygı hissettiğini, %4,7’si acı hissettiğini, %3,7’si kendini değersiz hissettiğini, %6,3’ü utandığını, %6,8’i güvende hissetmediğini, %2,1’i okulunu değiştirmek istediğini, %2,6’sı okulu bırakmak istediğini göstermiştir. Öğrencilere siber zorbalığa uğradığında kime söylediği sorulduğunda öğrencilerin %33,6 bu durumu kimseye söylemediğini, %23,4’ü arkadaşlarına anlattığını, %16,3 ebeveynlerine söylediğini %8,2 sınıf arkadaşlarına ve rehber öğretmenine söylediğini, %3’ü başka birine söylediğini, %2’si müdür ve müdür yardımcısına anlattığını ortaya koymuştur.

Bayram ve Saylı’nın (2013) üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık davranışı ile ilgili yaptıkları araştırma sonucuna göre siber zorbalığa maruz kalan mağdurlar davranışsal olarak verdikleri tepkileri; uzak durmak daha sonra saldırı içerikli gönderileri silip, engellediklerini bildirmişlerdir. Siber zorbalığa uğrayan mağdurlara ne hissettikleri sorulduğunda ise; mağdurların %47’si kızdıklarını, %45’i kaygılandıklarını, %38’i okula gitme isteklerinin azaldığını bildirmişlerdir.

Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisini araştıran, araştırma sonucuna göre; siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler bu

durum karşısında öfke, korku ve kaygı gibi duygular hissettiklerini ve durumu çevrelerindeki insanlar ile paylaşamadıklarını ifade etmişlerdir (Akbiyık & Kestel, 2016).

Sosyal ağlarda siber mağduriyet deneyimleri ve sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi bulmayı amaçlayan araştırma sonucuna göre; kadınların siber zorbalıkla karşılaştıklarında erkeklere göre daha çok kaygılandığı görülmüştür. Okudukları okula göre; fen bilimlerinde okuyan öğrencilerin sosyal kaygı oranı düşük, sosyal bilimlerde okuyan öğrencilerin sosyal kaygı oranı daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca sosyal medyada geçirilen zaman arttıkça sosyal kaygının attığı ortaya koyulmuştur (Summak, 2019).

Siber zorbalıkla ilgili üniversite öğrencileri üzerine yapılan araştırma sonucuna göre; siber zorbalık karşısında verilen tepkileri, %27'si uzak durduğunu, %24,6 hiçbir şey yapmadığını, %21,3 siber zorbalığı durdurmasını söylediğini, %20,5' gülüp geçtiğini ve %20,5 saldırı içerikli mesajları sildiğini belirtmiştir. Mağdurların siber zorbalık karşısında %26,2'si kızdığını, %21,4'ü sınırları bozukluğunu, %19'u ise kaygılandığını ve üzüldüğünü söylemişlerdir (Dursun, Gökçe, & Aytaç, 2020).

2.13. Siber Zorbalık Cinsiyet ile ilişkisi

Teknolojisinin ilerlemesi, dijital teknolojilerin kullanımının artması, iletişim kurmanın ve bilgiye ulaşımın kolaylaşması, bireylerin sosyal etkileşimlerini sanal ortamlara taşımasına sebep olmaktadır. Bireyler sanal ortamlarda dijital araçlar aracılığıyla siber zorbalığa maruz kalmaktadır. Siber zorbalık bireylerin kişisel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesine, psikolojik ve sosyal olarak zorbalıktan olumsuz yönde etkilenmesine neden olmakta ve yıkıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Siber zorbalık davranışını anlamak ve mücadele etmek için, cinsiyetin bu bağlamda etkisini ve rolünü anlamak önemlidir. Araştırmalar siber zorbalık ile cinsiyet ilişkisinde farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Kadın ve erkeğin siber zorbalık ve mağduriyet oranları, siber zorbalığa uğrama biçimi, maruz kalma sıklığı, farklı deneyimler yaşaması ve davranışsal ve duygusal olarak farklı tepkiler gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Siber zorbalığa uğrama olasılığı ve cinsiyet ile ilgili araştırmalar tartışmalıdır. Arıca vd. (2008) Türk öğrenciler ile yaptığı araştırma sonucunda erkeklerin kadınlara göre, daha fazla siber zorba ve kurban davranışı sergilediğini ortaya koymuştur. Wolak, Mitchell ve Finkelhor'un (2007) yaptığı araştırma sonucuna göre, kızların erkeklere

göre, daha fazla siber zorbalık yaptığını destekleyen araştırmalarda bulunmaktadır. Arıca (2009) tarafından üniversitede öğretmen adayları üzerinde yapılan araştırma sonucuna göre, siber zorbalık ve cinsiyet arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya konmuştur.

Literatürde siber zorbalığa maruz kalma türleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir. EU Kids Online çok uluslu araştırma ağı raporuna göre, çevrimiçi ortamda cinsel görüntülere maruz kalma konusunda erkeklere göre kızlar cinsel görüntülerle ilgili daha olumsuz duygular bildirmekte ve kızların anoreksiya yanlısı içeriklere erkeklere göre, daha fazla maruz kaldığı bildirilmektedir (David Smahel, 2020). Avrupa çapında, erkeklerin kızlara göre, uygulama içi satın alımlara veya çevrimiçi oyunlara çok fazla para harcadığını, ayrıca virüs veya casus yazılım bulaştığını bildirmiştir (David Smahel, 2020). Siber zorbalığa maruz kalma ortamları cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Foody vd. (2019) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre; kadınların erkeklere oranla anlık mesajlaşma, WhatsApp, cep telefonu, Facebook, Snapchat ve Instagram'a maruz kaldığı, erkeklerin ise e-posta, YouTube, çok oyunculu çevrimiçi oyunlar ve Xbox, PlayStation, Nintendo Wii üzerinden daha sık zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir.

Siber zorbalık karşısında verilen tepkiler cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Yaman ve Peker'in (2012) yaptıkları araştırma sonucuna göre; erkekler siber zorbalıkla karşılaştıklarında öfke hissederken, kızlar ise üzüntü hissettiklerini belirtmişlerdir. Özer'in (2014) araştırma sonucuna göre kızlar siber zorbalığa uğradığında bunu kimseyle paylaşamadıkları, erkek öğrenciler ise aileleriyle paylaştığını ortaya koymuştur. Başka bir araştırmaya göre erkeklerin sosyal destek arama ve mücadele etme puanları kızlara göre daha düşüktür (Gavcar, Büber, & Şenol, 2024). Kızların sosyal destek arama ve yardım arama puanları yüksekken erkeklerin dışsallaştırma puanları daha yüksektir (Kristensen & Smith, 2003).

Siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Hoff ve Mitchell'in (2009) yaptığı araştırma sonucuna göre; üniversite öğrencilerinin siber zorbalığa uğradığında baş etme stratejileri cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir. Erkek öğrenciler siber zorbalıkla baş etmek için aktif ve misillemeye yönelik davranışlar sergilerken; kız öğrenciler pasif ve sözel misillemeye başvurduğu ortaya konmuştur.

Sonuç olarak, cinsiyetin siber zorbalık üzerindeki etkisi anlamak bu sorunun çözülmesinde daha etkili ve kapsamlı stratejiler geliştirmesine katkı sağlayacaktır. Siber zorbalığın önlenmesine yönelik yapılacak olan araştırma ve çalışmalarda cinsiyete duyarlı stratejiler ve çözüm önerileri getirmek önemlidir.

2.14. Siber Zorbalık Yaş ile ilişkisi

Siber zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalarda yaş faktörü bazı belirgin farklılıklar ortaya koymaktadır. Bu farklılığı anlamak için kuşakları tanımak ve kuşakların dijital okuryazarlık becerilerinin ne düzeyde olduğu ne kadar teknolojiye hâkim olduklarını ve hangi çevrimiçi ortamları kullandıklarını bilmek önemlidir. Baby Boomer ve X kuşağı Facebook kullanmayı tercih ederken Y ve Z kuşağı Instagram kullanmayı tercih etmektedir (Alptekin, Türkmen, & Arslantaş, 2021). Baby Boomers kuşağının internetin ve dijital teknolojilerin yaygın olmadığı bir dönemde büyümesi nedeniyle çevrimiçi ortamları ve sosyal medya platformlarını Z kuşağı kadar iyi ve aktif bir şekilde kullanmaları beklenemez (Erbil & Hazer, 2021). Z kuşağı ile Baby Boomers kuşağı kıyaslandığında Baby Boomers kuşağının dijital okuryazarlık becerileri daha az olabileceği ve siber zorbalık karşısında daha savunmasız kalabileceği düşünülmektedir. Her kuşağın siber zorbalığa uğrama riskleri dijital dünya ile olan etkileşimine, dijital okuryazarlık düzeyine, sahip olduğu dijital araçlara ve platformlara göre farklılık göstermektedir.

Siber zorbalık ile ilgili yapılan araştırmalarda yaş değişkeni önemli bir etkiye sahiptir. Wang vd. (2019) tarafından yapılan araştırma sonucunda, siber zorbalığın yaygınlığı ileri yaş gruplarında daha düşük olduğu, genç yetişkinler (18-25) aralığında ise daha yüksek olduğu görülmektedir. Pew araştırma merkezi tarafından yapılan araştırma sonucuna göre, gençlerin siber zorbalıkla karşılaşma olasılığı yaşa göre değişmekte olduğu, 15 ila 17 yaş arasındaki gençlerin yaklaşık %49'u altı çevrimiçi davranıştan en az birini yaşarken, 13 ila 14 yaş arasındakilerin bu oranı %42 olduğu saptanmıştır (Vogels, 2022). Kanada istatistiklerine göre 12 ila 17 yaşları arasındaki gençlerin siber zorbalık oranları yaşla birlikte arttığı ve 12 yaşında %20'den 17 yaşında %27'ye yükseldiği görülmektedir (Hango, 2023).

İlkokul çağında siber zorbalığa uğrayan çocuklar siber zorbalık sonucunda baş ağrısı, karın ağrısı, yatağını ıslatma ve üzgün hissetme gibi sağlık problemleri yaşadıklarını bildirmişlerdir (Williams, Chambers, Logan, & Robinson, 1996).

Çevrimiçi oyunlarda, sosyal ağ sitelerinde, video paylaşım uygulamalarında çocuklar ve gençlerin siber riskler ile karşılaşabileceği düşünülmektedir (Bacıoğlu, 2022). Dijital şiddet içerikli oyunların şiddeti, küfür gibi kaba davranışları yücetilmesi ve normalleştirmesinden dolayı siber risk olarak görülmektedir (Okkay, 2019). Siber zorbalık ile karşılaşılan sorunlar ve verilen tepkiler yaşa göre farklılık göstermektedir. Yaş değişkeni siber zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalarda önemli bir rol oynamaktadır.



3.YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanma süreci ve analizine ilişkin süreçler ele alınmaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma Anadolu Üniversitesinde öğrenim gören örgün öğrencilerin siber zorbalık karşısında verecekleri olası davranışsal ve duygusal tepkileri ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle; araştırmada araştırma modellerinden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli; geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2014, s. 77). Araştırmada tarama modellerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modeli, bir evren ile ilgili genel kanıya varmak için, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2014, s. 79). Araştırmada genel tarama modellerinden tekil tarama modeli kullanılmıştır. Tekil tarama modelinde, çalışmaya konu olan olay, madde, birey, grup, kurum, konu vb. birim veya duruma ait değişkenler ayrı ayrı betimlenmeye çalışılır (Karasar, 2014, s. 79).

3.2. Evren ve Örneklem

Evren, araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür (Karasar, 2014, s. 109). Bu araştırma Eskişehir ilinde Tepebaşı ilçesinde Anadolu Üniversitesinde 2022-2023 bahar dönemi ve 2023-2024 güz döneminde öğrenim gören örgün öğrencilerini kapsamaktadır. Araştırmada Anadolu Üniversitesinin bünyesinde bulunan Eczacılık Fakültesi, Edebiyat fakültesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Hukuk Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Turizm Fakültesi, eğitim gören öğrencilerini kapsamaktadır (Genel Bilgi, 2024). 2022 yılı haziran ayında Basın ve Yayın bölümünün adı Gazetecilik bölümü olarak değiştirilmiştir. Bu nedenle anketlerde Basın ve Yayın olarak girilen veriler, Gazetecilik olarak düzenlenmiştir.

Araştırmanın evrenini oluşturan Anadolu Üniversitesinin 2022-2023 şubat ayı verilerine göre örgün eğitim gören 22.433 öğrenci bulunmaktadır. Öğrenci sayıları Anadolu üniversitesinin resmî web sitesinden alınmıştır (Anadolu Üniversitesi, 2023). Örneklem, belli bir evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil

yeterliliği kabul edilen, küçük kümedir (Karasar, 2014, s. 110). Evrenin tamamına ulaşmanın zorluğu, kontrol gücü, maliyet gücü ve zamanın kısıtlı olması nedeniyle örneklem üzerinde çalışılmıştır. Bu araştırmada, basit tesadüfi örnekleme kullanılmıştır. Basit tesadüfi örnekleme, evrendeki tüm elemanların birbirine eşit seçilme şansına sahip olduğu örnekleme türüdür (Karasar, 2014, s. 113). Evrenden 378 Anadolu Üniversitesinde örgün okuyan öğrenciler örneklem olarak belirlenmiştir. Evrenin temsiliyi sağlamak amacıyla 578 öğrenciye anket uygulanmıştır. Eksik ve yanlış doldurulan 81 kişinin anketi örnekleme dahil edilmemiştir. 497 katılımcıdan oluşan örneklem üzerinde çalışılmıştır.

Tablo 3.1. Katılımcı Bilgileri

Fakülte	Katılımcı sayısı
Eczacılık Fakültesi	42
Edebiyat Fakültesi	46
Eğitim Fakültesi	108
Güzel Sanatlar Fakültesi	28
Hukuk Fakültesi	83
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	73
İletişim Bilimleri Fakültesi	59
Sağlık Bilimleri Fakültesi	39
Turizm Fakültesi	19
Toplam	497

3.3. Veri Toplama Tekniği ve Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket seçilmiştir. Araştırmada, Anadolu Üniversitesinde örgün öğrenim gören öğrencilerin, çevrimiçi ortamlarda siber zorbalık karşısında vereceği olası davranışsal ve duygusal tepkileri belirlemek amacıyla Akbulut ve Erişti (2017) tarafından siber zorbalığa yönelik davranışsal ve duygusal tepkileri bir Türk örnekleminde geliştirmek ve sınıflandırmak amacıyla geliştirilen, geçerlilik ve güvenilirlik testlerinden geçirilmiş olan Siber Zorbalığa Karşı Tepkiler ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeğin izinleri Akbulut ve Erişti (Akbulut & Erişti, 2017) ile e-posta yoluyla iletişime geçilerek kullanım izni alınmıştır. Bu çalışma Google forms aracılığıyla anket hazırlanmış ve paylaşılabılır bir bağlantı ve QR kod oluşturularak online ortamda Anadolu Üniversitesi örgün öğrencileri genelinde

uygulandı. Anket gönüllülük esasına dayandığı için katılımcı onayı, anket uygulaması sırasında online olarak katılımcılardan alınmıştır. Çalışmadaki veriler etik kurulu iznini takiben 2022-2023 Bahar Dönemi ve 2023-2024 Güz döneminde 15.05.2023-15.10.2023 tarihleri aralığında veriler toplandı. Çalışmanın etik kurul onayı, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulu'ndan alındı.

3.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Çalışmada öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından kişisel bilgi formu hazırlanmıştır. Kişisel bilgi formu hazırlanırken siber zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmiş ve siber zorbalık ile ilgili değişkenler belirlenmiştir. Kişisel bilgi formu; yaş, cinsiyet, fakülte ve günlük internet kullanım süresi sorularından oluşmaktadır.

3.2.2. Siber Zorbalık Karşısında Verilen Tepkiler Ölçeği

Siber Zorbalığa Karşı Tepkiler Ölçeği davranışsal ve duygusal tepkiler olarak 2 bölümden oluşan 48 maddelik bir ölçektir. Araştırma ölçeğinin ilk bölümü davranışsal tepkileri ölçen 37 madde ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; intikam, karşı önlem, diyalog ve kaçınmadır. Alt boyutların maddeleri aşağıda verilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümü ise duygusal tepkileri ölçmekte ve iki boyuttan ve 11 maddeden oluşmaktadır.

Tablo 3.2. *Siber Zorbalık Karşısında Verilen Tepkiler Ölçeği Alt Boyutları ve Madde Numaraları*

Alt Boyutlar	Madde Numaraları	Madde Sayısı
İntikam	1, 2, 5, 6, 7, 9, 10, 21, 22, 28, 29, 31, 32, 34, 35	15
Karşı Önlem	3, 11, 12, 13, 20, 23, 24, 30, 33, 36	10
Diyalog	8, 14, 15, 16, 17, 18, 19	7
Kaçınma	4, 25, 26, 27, 37	5
İçsel	1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 11	8
Dışsal	3, 9, 10	3

Verileri toplamak için 5'li likert tipi anket kullanıldı. Anket, ölçülen değişkenlere yönelik beş farklı cevap kategorisi içermektedir: "Bana hiç uygun değil", "Bana uygun değil", "Bana kısmen uygun", "Bana uygun" ve "Bana tamamen uygun". Katılımcılardan, ölçülen değişkenlere ilişkin düşüncelerini belirten bir cevap seçmeleri

istendi. Veriler, her cevap kategorisi için sayısal bir değer atayarak analiz edildi. Örneğin, "Bana hiç uygun değil" cevabına 1, "Bana uygun değil" cevabına 2, "Bana kısmen uygun" cevabına 3, "Bana uygun" cevabına 4 ve "Bana tamamen uygun" cevabına 5 sayısal değerleri atanmıştır.

Siber zorbalık karşısında verilen tepkiler ölçeği Akbulut ve Erişti tarafından geliştirilmiş ve geçerlilik ve güvenilirlik testleri yapılmıştır. Erişti ve Akbulut (2017) tarafından daha önce yapılan çalışmalardan yararlanarak siber zorbalığa yönelik davranışsal ve duygusal tepkileri ölçmek amacıyla 2 anket hazırlanmış ve Eğitim Bilimleri lisansüstü öğrencilerle ve Bilişim Teknolojileri lisans öğrencileri ile yapılan odak görüşmeleri sonucunda ölçek geliştirilmiştir. Ölçek maddeleri iki uzman tarafından değerlendirilmiş ölçek son halini almıştır.

Davranışsal ve duygusal tepkilerle ilgili ölçekler için Varimax döndürmeli Temel Bileşenler Analizi (PCA) yapılmıştır (Akbulut & Erişti, 2017). Davranışsal tepkiler için yapılan analiz, toplam varyansın %51.557'sini açıklayan dört faktörü ortaya koymuştur. Duygusal tepkiler için yapılan analiz ise, toplam varyansın %59.88'ini açıklayan iki faktörü (içselleştirme ve dışsallaştırma) ortaya çıkarmıştır (Akbulut & Erişti, 2017). Her iki analizde de faktör yükleri güçlü bulunmuş ve faktörlerin altındaki maddeler yorumlanabilir olmuştur. Her iki ölçek için de örneklem büyüklüğünün uygunluğu KMO testi ile doğrulanmış (davranışsal tepkiler için KMO: 0.827) ve Bartlett Testi sonuçları anlamlı bulunmuştur (davranışsal tepkiler için Ki Kare: 1,564,058; df: 55; $p < 0.001$) (Akbulut & Erişti, 2017).

Davranışsal tepkiler ölçeği için yapılan analizde, 43 maddelik taslak anketin alfa değeri 0.906 olarak hesaplanmıştır. Faktör analizi sonrası nihai çözüm, 0.895 alfa değeri ile varyansın %51.557'sini açıklamıştır (Akbulut & Erişti, 2017). Duygusal tepkiler ölçeği için yapılan analizde ise, iki faktörlü yapının alfa değeri yüksek bulunmuş ve iç tutarlılık katsayıları kabul edilebilir düzeyde olmuştur (Akbulut & Erişti, 2017). Anketlerin son halleri, davranışsal tepkiler için 37 madde ve duygusal tepkiler için 11 madde içermektedir (Akbulut & Erişti, 2017). Bu araştırmada yapılan güvenilirlik analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.3. *Siber Zorbalık Karşısında Verilen Tepkiler Ölçeği Alt Boyutları ve Güvenilirlik Değerleri*

Alt Boyutlar	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Siber zorbalık toplam	,916	48
İntikam	,922	15
Karşı Önlem	,887	10
Diyalog	,846	7
Kaçınma	,637	5
İçselleştirme	,915	8
Dışsallaştırma	,761	3

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmaya katılan öğrencilerin verilerini analiz etmek amacıyla IBM SPSS Statistics 24.0 programı kullanılmıştır. Araştırmada veri analizinde hangi testlerin kullanılacağına belirlenmesi amacıyla verilerin puan dağılımlarının normal dağılıp dağılmadığı Kolmogorov-Smirnov Testi ile incelenmiştir. Tabloda ölçek puanlarının normal dağılıp dağılmadığına ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 3.4. *Ölçek Puanlarının Normallik Dağılımları*

Kolmogorov-Smirnov			
	İstatistik	df	Sig.
Siber Zorbalık Eylemsel Duygusal Tepkiler	,034	497	,200
Siber Zorbalığa Karşı Eylemsel Tepkiler	,035	497	,188
İntikam	,113	497	,000
Önlem	,060	497	,000
Diyalog	,062	497	,000
Kaçınma	,092	497	,000
Siber Zorbalığa Karşı Duygusal Tepkiler	,064	497	,000
İçsel	,091	497	,000
Dışsal	,124	497	,000

Bu değerlere göre, Kolmogorov-Smirnov testindeki sonuçlar siber zorbalığa karşı eylemsel ve duygusal tepkilerin toplam puanı normal dağılım gösterirken, siber zorbalığa karşı eylemsel tepkiler ölçeğinin alt boyutları olan intikam, önlem, diyalog, kaçınma siber zorbalığa karşı duygusal tepkiler alt boyutları olan içselleştirme ve dışsallaştırma boyutları normal olmayan dağılım göstermektedir.

Araştırmanın örneklem grubunun demografik özelliklerine göre dağılımı için frekans analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda örneklem üzerindeki frekans ve yüzdelik analizi sonuçları belirtilmiştir.

Kişisel bilgi formundaki değişkenlere göre Siber Zorbalık Karşısında Tepkiler ölçeğinin alt boyutlarının arasında fark olup olmadığını ölçmek için Man Whitney U ve Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. İki grup arasındaki farkı ölçmek için Man Whitney U ikiden fazla grup arasındaki farkı ölçmek için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Hangi gruplar arasında anlamlı fark olduğunu ölçmek için Post Hoc Tamhane 2 testi uygulanmıştır.



4. BULGULAR

4.1. Giriş

Bu bölümde, Anadolu Üniversitesi öğrencilerinin çevrimiçi ortamlarda siber zorbalık karşısında verdiği tepkilerin cinsiyet, yaş, fakülte ve günlük internet kullanım süresi değişkenlerine göre farklılık gösterme durumunu ölçmek amacıyla, anket kullanılarak toplanan verilerin Mann Whitney-U testi, Kruskal Wallis H testi ve Post Hoc Tamhane T2 testi analiz sonuçlarının bulgularına yer verilmektedir. Bu bulgular, araştırmanın alt problemlerine uygun sırada tablo halinde verilir yorumlanarak düzenlenmiştir.

Tablo 4.1. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

		n	%
Cinsiyet	Kadın	317	63.8
	Erkek	180	36.2
Yaş	1= “<=20”	173	34.8
	2= “21-22”	191	38.4
	3= “23+”	133	26.8
Fakülte	Eczacılık Fakültesi	42	8.5
	Edebiyat Fakültesi	46	9.3
	Eğitim Fakültesi	108	21.7
	Güzel Sanatlar Fakültesi	28	5.6
	Hukuk Fakültesi	83	16.7
	İktisadi ve İdari	73	14.7
	Bilimler Fakültesi		
	İletişim Bilimleri Fakültesi	59	11.9
	Sağlık Bilimleri Fakültesi	39	7.8
	Turizm Fakültesi	19	3.8
Günlük İnternet Kullanım Süresi	0-2 saat	64	12.9
	3 saat	77	15.5
	4 saat	85	17.1
	4 saat üzeri	271	54.5
	Toplam	497	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin 317’si(%63,8) kadın 180’i(%36,2) erkek olmak üzere toplam 497 katılımcının olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaşı 18-56 yaş

arasında değişmektedir. Ancak verilerin analizini kolaylaştırmak için yaş değişkeni gruplandırılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 173'ü(%34,8) 20 yaşından küçük, 191'i(%38,4) 21-22 yaş aralığında, 133'ü(%26,8) ise 23 yaşından büyük olduğu görülmektedir. Katılımcıların öğrenim gördüğü fakülteye göre 42'si(%8,5) Eczalık Fakültesi, 46'sı(%9,3), Edebiyat Fakültesi, 108'i(%21,7) Eğitim Fakültesi, 28'i(%5,6) Güzel Sanatlar Fakültesi, 83'ü (%5,6) Hukuk Fakültesi, 73'ü(%14,7) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 59'u(%11,9) İletişim Bilimleri Fakültesi, 39'u(%7,8) Sağlık Bilimleri Fakültesi, 19'u (%3,8) öğrenim görmektedir. Katılımcıların günlük internet kullanım süresine göre katılımcıların 64'ü (%12,9) 0-2 saat, 77'si(%15,5) 3 saat, 85'i (%17,1) 4 saat, 271'i(54,5) 4 saat üzerinde internet kullandığı görülmektedir.

Ölçekteki Alt Boyutların ve Maddelerin Değerlendirilmesi

Aşağıdaki tabloda ölçekteki alt boyutların ve maddelerinin ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir. Her bir soruya verilen cevapların ortalama değerleri analiz edilmiştir.

Tablo 4.2. Ölçekteki Alt Boyutların ve Maddelerin Değerlendirilmesi

Alt Boyutlar	Maddeler	N	\bar{X}	SD
İntikam	Saldırgana, benzer bir mesajla karşılık veririm.	497	2,49	1,264
	Bana yaptığından çok daha ağır bir karşılık vermenin yollarını ararım.	497	2,09	1,187
	Küfür ederim.	497	2,59	1,402
	Küfürle yazılı karşılık veririm.	497	2,19	1,337
	Bir süre sonra, beni tanıyamayacağı bir zaman ve ortamda intikam alırım.	497	1,78	1,106
	Teknik bilgi ve becerilerimi kullanarak kendisine zarar vereceğimi söylerim.	497	1,94	1,229
	Kullanıcı adını ve kimlik bilgilerini sanal ortamlarda deşifre edeceğimi söylerim.	497	1,90	1,231
	Kişiliğini rencide edecek şeyler söylerim.	497	2,41	1,380
	Beklediği türde bir karşılık vererek, kendisiyle bir süre oynarım.	497	2,31	1,380
	Saldırganın kullanıcı adını sanal ortamlarda deşifre ederim.	497	2,27	1,317
	Kullanıcı adını ve kimlik bilgilerini sanal ortamda deşifre edeceğimi ve kendisini rezil edeceğimi söylerim.	497	2,17	1,315

Tablo 4.2. (Devam) *Ölçekteki Alt Boyutların ve Maddelerin Değerlendirilmesi*

	Saldırgana karşılık vermek için neler yapabileceğim konusunda araştırma yaparım.	497	2,53	1,384
	Saldırgana rahatsız edici mesajlar gönderirim.	497	1,94	1,234
	Beni tanımayacağı farklı kullanıcı ad ve hesapları ile o kişiye bedelini ödetirim.	497	1,76	1,139
	Saldırgana virtüslü mesajlar yollarım.	497	1,67	1,132
Önlem	İnternet servis ya da içerik sağlayıcısına şikâyet ederim.	497	3,48	1,318
	Kişisel bilgilerine ulaşarak ilgili makamlara şikâyet edeceğimi söylerim.	497	2,97	1,446
	Kullanıcı adı ve şifremi değiştiririm.	497	2,92	1,576
	Saldırganı engellerim.	497	4,01	1,197
	Kendisini yetkililere şikâyet edeceğimi bildiririm.	497	3,30	1,384
	Saldırı kayıtlarını delil olarak yedeklerim.	497	3,49	1,431
	Ekran fotoğrafını çeker, dosyalarım.	497	3,58	1,370
	Arkadaşlarımdan ya da ailemden yardım isterim.	497	2,86	1,426
	Bu tür durumlardan korunma yolları hakkında araştırma yaparım.	497	2,97	1,407
	Saldırgana karşı arkadaşlarıma uyarırım.	497	3,54	1,375
Diyalog	Benimle uğraşmasının yalnızca bir zaman kaybı olduğunu söylerim.	497	2,82	1,334
	Benzer bir davranışın, kendisine ya da sevdiklerine yapılması durumunda ne kadar rahatsız olacağını anlatırım.	497	2,74	1,399
	Davranışının nedenlerini anlamak için o kişiyle yazışırım.	497	2,01	1,167
	Bu tür davranışlardan vazgeçmesini sağlamak için yardımcı olmaya çalışırım.	497	1,91	1,079
	Mesajı bana yanlışlıkla mı yoksa bilinçli olarak mı gönderdiğinden emin olmak amacıyla karşılık veririm.	497	2,44	1,288
	Bu tür yollarla bir sonuç alamayacağını, aksine onursuzlaşacağını belirtirim.	497	2,65	1,398
	Yaptığının etik olmadığı konusunda uyarıda bulunurum.	497	2,85	1,432
Kaçınma	Allah'a havale ederim.	497	2,57	1,441
	Bulduğum sayfa ya da siteden hemen ayrılırım.	497	2,61	1,308
	Bir süre bilgisayarımı kapatır ve uzaklaşıyorum.	497	2,30	1,272
	Mesaj ya da içeriği hemen silerim.	497	2,02	1,159
	Beni tanımadığını ve birçok kişiye aynı şeyi yaptığını düşünür, herhangi bir tepkide bulunmam.	497	2,37	1,292
	Ağlarım.	497	1,99	1,212

Tablo 4.2. (Devam) Ölçekteki Alt Boyutların ve Maddelerin Değerlendirilmesi

	Endişelenirim.	497	2,81	1,373
	Heyecanlanırım.	497	2,44	1,307
	Panik yaparım	497	2,56	1,374
İçselleştirme	Korkarım.	497	2,53	1,432
	Kaygılanırım.	497	2,73	1,415
	Utanırım.	497	1,79	1,165
	Kendimi suçlarım.	497	1,54	1,005
	Öfkelenirim.	497	3,58	1,208
Dışsallaştırma	İntikam almak isterim.	497	2,31	1,375
	Saldırganlaşırım.	497	2,45	1,370

İntikam: Zorbalığa uğrayan öğrencilerin zorbalıktan dolayı kendini öfkeli ve duygusal sıkıntı içinde hissedebilir ve saldırganı kendi cezalandırmak istemesi beklenen bir davranıştır (Akbulut & Erişti, 2017). Ankette siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin alt boyutu olan intikam alt boyutu maddeleri siber zorbalık davranışlarını içermektedir (Akbulut & Erişti, 2017). Siber zorbalığa uğrayan mağdur, zorbalığa uğradığında siber zorbaya dönüşebilmektedir. İntikam alt boyutunda “Küfür ederim.” (\bar{X} =2.59) ifadesi en yüksek puanı alan intikam ifadesidir. “Saldırgana virüslü mesajlar yollarım” (\bar{X} =1,67) ifadesi en düşük puanı alan intikam ifadesidir.

Önlem: Siber mağduriyete uğrayan bireyler çevrimiçi ortamlardan kendileri uzaklaştırmayı, kısa bir süreliğine çevrimdışı kalmayı ve ailelerden daha çok arkadaşlarına anlatmayı tercih ettiklerini belirtmektedirler (Patchin & Hinduja, 2006).

Siber zorbalığın durdurulmasını istemek, görmezden gelmek, mesajların kaydını tutmak hizmet sağlayıcılardan ve yetkilerden yardım istemek verilen diğer tepkilerdendir (Smith, ve diğerleri, 2008). Bu çalışmada “Saldırganı engellerim.” (\bar{X} =4,01) ifadesi en yüksek puanı alan önlem ifadesidir. “Arkadaşlarımdan ya da ailemden yardım isterim.” (\bar{X} =2,86) ifadesi en düşük puanı alan önlem ifadesidir.

Siber mağduriyete uğrayan bireyler çevrimiçi ortamlardan kendileri uzaklaştırmayı, kısa bir süreliğine çevrimdışı kalmayı ve ailelerden daha çok arkadaşlarına anlatmayı tercih ettiklerini belirtmektedirler (Patchin & Hinduja, 2006).

Diyalog: “Yaptığının etik olmadığı konusunda uyarıda bulunurum.” (\bar{X} =2,85) ifadesi en yüksek puanı alan diyalog ifadesidir. “Bu tür davranışlardan vazgeçmesini sağlamak

için yardımcı olmaya çalışırım.” ($\bar{X}=1,91$) ifadesi en düşük puanı alan diyalog ifadesidir.

Kaçınma: Zorbalık karşısında stres veya sorundan uzaklaşmak kaçınma davranışını ifade eder (Susan & Cohen, 1986). Mağdurların mesajları silmesi, siber zorbayı engellemesi, kullanıcı adı ve kişisel bilgilerini değiştirmesi kaçınmacı başa çıkma stratejilerindendir (Arıcak, ve diğerleri, 2008). “Bulunduğum sayfa ya da siteden hemen ayrılırım.” ($\bar{X}=2,61$) ifadesi en yüksek puanı alan kaçınma ifadesidir. “Mesaj ya da içeriği hemen silerim.” ($\bar{X}=2,02$) ifadesi en düşük puanı alan kaçınma ifadesidir.

İçselleştirme: Bireyin siber zorbalıktan kaynaklanan stresini ve olumsuz duyguları içine yönlendirerek siber zorbalık ile baş etmeyi içeren davranış içselleştirme davranışdır (Raskauskas & Huynh, 2015). “Endişelenirim.” ($\bar{X}=2,81$) ifadesi en yüksek puanı alan içselleştirme ifadesidir. “Kendimi suçlarım.” ($\bar{X}=1,54$) ifadesi en düşük puanı alan içselleştirme ifadesidir.

Dışsallaştırma: Siber zorbalıktan kaynaklanan öfkesini ve stresini başkalarından veya nesnelerden çıkartarak başa çıkmayı içeren davranış dışsallaştırma davranışdır (Raskauskas & Huynh, 2015). “Öfkelenirim.” ($\bar{X}=3,58$) ifadesi en yüksek puanı alan dışsallaştırma ifadesidir. “İntikam almak isterim.” ($\bar{X}=2,31$) ifadesi en düşük puanı alan dışsallaştırma ifadesidir.

4.2.Siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin ve alt boyutlarının cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık karşısında verdiği tepkiler ölçeğinin alt boyutları cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Mann Whitney U Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.3. Siber zorbalık karşısında verdiği tepkiler ve alt boyutlarının cinsiyete göre Mann Whitney U testi sonuçları

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	U	p
İntikam	Kadın	317	226,31	21338,500	,000
	Erkek	180	288,95		
Önlem	Kadın	317	286,93	16505,500	,000
	Erkek	180	182,20		
Diyalog	Kadın	317	252,04	27565,000	,530
	Erkek	180	243,64		

Tablo 4.3. (Devam) *Siber zorbalık karşısında verdiği tepkiler ve alt boyutlarının cinsiyete göre Mann Whitney U testi sonuçları*

Kaçınma	Kadın	317	271,70	21335,000	,000
	Erkek	180	209,03		
İçselleştirme	Kadın	317	296,94	13331,500	,000
	Erkek	180	164,56		
Dışsallaştırma	Kadın	317	240,31	25775,000	,072
	Erkek	180	264,31		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Siber zorbalık karşısında verdiği tepkilerin alt boyutlarına göre puan ortalamalarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Mann Whitney U testi yapılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin intikam puan ortalamaları ile cinsiyet değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($U=21338,500$; $p<0,05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında erkeklerin intikam puanı, kadınların intikam puanına göre daha yüksektir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin önlem puan ortalamaları ile cinsiyet değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($U=16505,500$; $p<0,05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında kadınların önlem puanı, erkeklerin önlem puanına göre daha yüksektir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin diyalog puan ortalamaları ile cinsiyet değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($U=27565,000$; $p>0,05$).

Araştırmaya katılan öğrencilerin kaçınma puan ortalamaları ile cinsiyet değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($U=21335,000$; $p<0,05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında kadınların kaçınma puanı, erkeklerin kaçınma puanına göre daha yüksektir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin içselleştirme puan ortalamaları ile cinsiyet değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($U=13331,500$; $p<0,05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında kadınların içselleştirme puanı, erkeklerin içselleştirme puanına göre daha yüksektir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin dışsallaştırma puan ortalamaları ile cinsiyet değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($U=25775,000$; $p>0,05$).

4.3. Siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin ve alt boyutlarının yaş değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık karşısında verdiği tepkiler ölçeğinin alt boyutlarının yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.4. *Siber zorbalık karşısında verilen tepkiler ve alt boyutlarının yaş değişkenine göre Kruskal Wallis H Testi sonuçları*

	Yaş	N	Sıra Ortalaması	χ^2	p
İntikam	1= "<=20"	173	260,55	2,482	,289
	2= "21-22"	191	237,02		
	3= "23+"	133	251,18		
Önlem	1= "<=20"	173	248,26	,454	,797
	2= "21-22"	191	253,84		
	3= "23+"	133	243,01		
Diyalog	1= "<=20"	173	259,55	2,560	,278
	2= "21-22"	191	250,41		
	3= "23+"	133	233,24		
Kaçınma	1= "<=20"	173	253,51	,504	,777
	2= "21-22"	191	249,85		
	3= "23+"	133	241,91		
İçselleştirme	1= "<=20"	173	250,34	1,087	,581
	2= "21-22"	191	255,15		
	3= "23+"	133	238,43		
Dışsallaştırma	1= "<=20"	173	248,10	,334	,846
	2= "21-22"	191	245,71		
	3= "23+"	133	254,89		

Siber zorbalık karşı verilen tepkiler ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan intikam ($\chi^2=2,482$; $p>0,05$), önlem ($\chi^2=,454$; $p>0,05$), diyalog ($\chi^2=2,560$; $p>0,05$), kaçınma ($\chi^2=,504$; $p>0,05$), içselleştirme ($\chi^2=1,087$; $p>0,05$), dışsallaştırma ($\chi^2=,334$; $p>0,05$) puanları ile yaş değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

4.4. Siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin ve alt boyutlarının fakülte değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık karşısında verdiği tepkiler alt boyutlarının fakülteye göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.5. *Siber zorbalık karşısında verilen tepkiler ve alt boyutlarının fakülte değişkenine göre Kruskal Wallis H Testi sonuçları*

	<i>Fakülte</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>x²</i>	<i>p</i>
İntikam	Eczacılık Fakültesi	42	235,69	7,657	,468
	Edebiyat Fakültesi	46	243,35		
	Eğitim Fakültesi	108	250,14		
	Güzel Sanatlar Fakültesi	28	240,18		
	Hukuk Fakültesi	83	246,78		
	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	73	255,38		
	İletişim Bilimleri Fakültesi	59	258,08		
	Sağlık Bilimleri Fakültesi	39	221,23		
	Turizm Fakültesi	19	312,58		
Önlem	Eczacılık Fakültesi	42	223,00	8,672	,371
	Edebiyat Fakültesi	46	264,99		
	Eğitim Fakültesi	108	267,87		
	Güzel Sanatlar Fakültesi	28	239,68		
	Hukuk Fakültesi	83	222,43		
	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	73	245,07		
	İletişim Bilimleri Fakültesi	59	253,73		
	Sağlık Bilimleri Fakültesi	39	269,06		
	Turizm Fakültesi	19	249,53		
Diyalog	Eczacılık Fakültesi	42	238,86	13,147	,107
	Edebiyat Fakültesi	46	230,96		
	Eğitim Fakültesi	108	277,52		
	Güzel Sanatlar Fakültesi	28	268,71		
	Hukuk Fakültesi	83	243,35		
	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	73	247,33		
	İletişim Bilimleri Fakültesi	59	219,31		
	Sağlık Bilimleri Fakültesi	39	241,62		
	Turizm Fakültesi	19	262,39		
Kaçınma	Eczacılık Fakültesi	42	265,64	13,147	,107
	Edebiyat Fakültesi	46	218,83		

Tablo 4.5. (Devam) *Siber zorbalık karşısında verilen tepkiler ve alt boyutlarının fakülte değişkenine göre Kruskal Wallis H Testi sonuçları*

	Eğitim Fakültesi	108	273,23		
	Güzel Sanatlar Fakültesi	28	225,57		
	Hukuk Fakültesi	83	222,49		
	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	73	250,53		
	İletişim Bilimleri Fakültesi	59	231,21		
	Sağlık Bilimleri Fakültesi	39	280,72		
	Turizm Fakültesi	19	282,11		
İçselleştirme	Eczacılık Fakültesi	42	223,93	26,760	,001
	Edebiyat Fakültesi	46	221,18		
	Eğitim Fakültesi	108	289,18		
	Güzel Sanatlar Fakültesi	28	206,39		
	Hukuk Fakültesi	83	219,77		
	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	73	245,98		
	İletişim Bilimleri Fakültesi	59	240,81		
	Sağlık Bilimleri Fakültesi	39	317,29		
	Turizm Fakültesi	19	230,71		
Dışsallaştırma	Eczacılık Fakültesi	42	207,33	10,019	,264
	Edebiyat Fakültesi	46	247,10		
	Eğitim Fakültesi	108	263,49		
	Güzel Sanatlar Fakültesi	28	241,25		
	Hukuk Fakültesi	83	229,96		
	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	73	255,45		
	İletişim Bilimleri Fakültesi	59	268,64		
	Sağlık Bilimleri Fakültesi	39	236,56		
	Turizm Fakültesi	19	297,68		

Siber zorbalık karşısındaki tepkiler ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan intikam ($x^2=6,133$; $p>0,05$), önlem ($x^2=7,657$; $p>0,05$), diyalog ($x^2=8,672$; $p>0,05$), kaçınma ($x^2=13,147$; $p>0,05$), dışsallaştırma ($x^2=10,019$; $p>0,05$) puanları ile okudukları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

İçselleştirme alt boyutunun ($x^2 =26,760$; $p<0,05$) puan ortalamalarının fakülte değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Test sonucunda anlamlı farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır.

Tablo 4.6. Siber zorbalık içselleştirme puanlarının günlük Fakülte grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi

	Fakülte	Fakülte	Sıra Ort.	p
İçselleştirme	Edebiyat Fakültesi	Eczacılık Fakültesi	-,280	1,000
		Eğitim Fakültesi	-4,417*	,016
		Güzel Sanatlar Fakültesi	,328	1,000
		Hukuk Fakültesi	-,306	1,000
		İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	-1,750	,999
		İletişim Bilimleri Fakültesi	-1,472	1,000
		Sağlık Bilimleri Fakültesi	-5,373*	,010
		Turizm Fakültesi	-,697	1,000
İçselleştirme	Eğitim Fakültesi	Eczacılık Fakültesi	4,138	,128
		Edebiyat Fakültesi	4,417*	,016
		Güzel Sanatlar Fakültesi	4,745	,240
		Hukuk Fakültesi	4,111*	,029
		İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	2,667	,748
		İletişim Bilimleri Fakültesi	2,945	,684
		Sağlık Bilimleri Fakültesi	-,956	1,000
		Turizm Fakültesi	3,720	,899
İçselleştirme	Hukuk Fakültesi	Eczacılık Fakültesi	,027	1,000
		Edebiyat Fakültesi	,306	1,000
		Eğitim Fakültesi	-4,111*	,029
		Güzel Sanatlar Fakültesi	,634	1,000
		İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	-1,444	1,000
		İletişim Bilimleri Fakültesi	-1,166	1,000
		Sağlık Bilimleri Fakültesi	-5,067*	,017
		Turizm Fakültesi	-,391	1,000
İçselleştirme	Sağlık Bilimleri Fakültesi	Eczacılık Fakültesi	5,093	,056
		Edebiyat Fakültesi	5,373*	,010
		Eğitim Fakültesi	,956	1,000

Tablo 4.6. (Devam) *Siber zorbalık içselleştirme puanlarının günlük Fakülte grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi*

Güzel Sanatlar Fakültesi	5,701	,104
Hukuk Fakültesi	5,067*	,017
İktisadi ve İdari	3,623	,404
Bilimler Fakültesi		
İletişim Bilimleri	3,901	,354
Fakültesi		
Turizm Fakültesi	4,676	,639

Test sonuçlarına göre, söz konusu farklılığın Edebiyat fakültesi-Eğitim Fakültesi ve Edebiyat Fakültesi-Sağlık Bilimleri Fakültesi arasında anlamlı bir fark vardır ($p<0,05$). Edebiyat fakültesi öğrencilerinin içselleştirme tepkileri Eğitim Fakültesi öğrencilerine göre anlamca daha düşüktür. Edebiyat fakültesi öğrencilerinin içselleştirme tepkileri Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerine göre anlamca daha düşüktür.

Eğitim Fakültesi-Edebiyat Fakültesi ve Eğitim Fakültesi-Hukuk Fakültesi arasında anlamlı bir fark vardır ($p<0,05$). Eğitim Fakültesi öğrencilerinin içselleştirme tepkileri Edebiyat Fakültesi öğrencilerine göre anlamlı derecede yüksektir. Eğitim Fakültesi öğrencilerinin içselleştirme tepkileri Hukuk Fakültesi öğrencilerine göre anlamlı derecede yüksektir.

Hukuk Fakültesi-Eğitim Fakültesi ve Hukuk Fakültesi-Sağlık Bilimleri Fakültesi arasında anlamlı bir fark vardır ($p<0,05$). Hukuk Fakültesi öğrencilerinin içselleştirme tepkileri Eğitim Fakültesi öğrencilerine göre anlamca daha düşüktür. Hukuk Fakültesi öğrencilerinin içselleştirme tepkileri Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerine göre anlamca daha düşüktür.

Sağlık Bilimleri Fakültesi-Edebiyat Fakültesi ve Sağlık Bilimleri Fakültesi-Hukuk Fakültesi arasında anlamlı bir fark vardır ($p<0,05$). Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin içselleştirme tepkileri Edebiyat Fakültesi öğrencilerine göre anlamlı derecede yüksektir. Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin içselleştirme tepkileri Hukuk Fakültesi öğrencilerine göre anlamlı derecede yüksektir.

Diğer fakülteler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p<0,05$).

4.5. Siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin ve alt boyutlarının günlük internet kullanım süresine değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık karşısında verdiği tepkiler ve alt boyutlarının günlük internet kullanım süresine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.7. Siber zorbalık karşısında verilen tepkiler ve alt boyutlarının günlük internet kullanım süresi değişkenine göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Günlük İnternet Kullanım Süresi	n	Sıra Ortalaması	χ^2	p
İntikam	0-2 saat	64	216,76	6,814	,078
	3 saat	77	229,45		
	4 saat	85	250,23		
	4 saat üzeri	271	261,78		
Önlem	0-2 saat	64	216,48	5,231	,156
	3 saat	77	236,24		
	4 saat	85	254,29		
	4 saat üzeri	271	258,64		
Diyalog	0-2 saat	64	219,78	7,217	,065
	3 saat	77	281,18		
	4 saat	85	258,12		
	4 saat üzeri	271	243,90		
Kaçınma	0-2 saat	64	208,41	6,619	,085
	3 saat	77	263,01		
	4 saat	85	244,46		
	4 saat üzeri	271	256,03		
İçselleştirme	0-2 saat	64	213,04	5,582	,134
	3 saat	77	239,60		
	4 saat	85	251,95		
	4 saat üzeri	271	259,08		
Dışsallaştırma	0-2 saat	64	213,04	10,092	,018
	3 saat	77	224,78		
	4 saat	85	244,55		
	4 saat üzeri	271	265,77		

Siber zorbalık karşı verilen tepkiler ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan intikam ($\chi^2=6,814$; $p>0,05$), önlem ($\chi^2=5,231$; $p>0,05$), diyalog ($\chi^2=7,217$; $p>0,05$), kaçınma

($\chi^2=6,619$; $p>0,05$), içselleştirme ($\chi^2=5,582$; $p>0,05$), dışsallaştırma ($\chi^2=10,092$; $p>0,05$) puanları ile günlük internet kullanım süresi değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin alt boyutu olan dışsallaştırma ($\chi^2=10,092$; $p>0,05$) puanları ile günlük internet kullanımı arasında anlamlı bir fark vardır. Test sonucunda anlamlı farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Post Hoc Tamhane 2 sonucuna göre değerler internet kullanım süresinin toplam dışsallaştırma üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir. Ancak, bazı karşılaştırmalar anlamlılık seviyesine yakın değerler gösterdiği için daha büyük bir örneklemle çalışıldığında farklı sonuçlar elde edilebilir.

5. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu bölümde, elde edilen bulgular doğrultusunda alinyazındaki çeşitli çalışmalarla olan benzerlik ve farklılıkları ele alınmış ve sonuçların nedenleri üzerinde tartışılmıştır. Siber zorbalık karşısında verilen davranışsal ve duygusal tepkilerin cinsiyet, yaş, fakülte ve internet kullanım süresi değişkenleri ile arasında yeni ve özgün bilgiler sunmaktadır. Elde edilen sonuçlar literatürdeki bilgileri, desteklemekte genişletmektedir.

Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Siber Zorbalık Karşısında Verdiği Tepkilerin Farklılaşp Farklılaşmadığına Yönelik Sonuç ve Tartışma

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık karşısında verdiği tepkilerin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde cinsiyet değişkeninin anlamlı bir fark yarattığı görülmüştür. Siber zorbalık karşısında verilen tepkiler ölçeğinin alt boyutları olan intikam, önlem, diyalog, kaçınma, içselleştirme ve dışsallaştırma alt boyutlardan intikam, kaçınma, önlem ve içselleştirme alt boyutlarının cinsiyet ile arasında farklılık olduğu bulunmuştur. Erkek öğrencilerin intikam puanının kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Kadın öğrencilerin ise kaçınma, önlem ve içselleştirme puanlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin cinsiyete göre değerlendirme sonuçları bazı araştırmalar ile paralellik göstermektedir. Balkıs, Duru ve Buluş'un (2005) yaptığı araştırma sonucuna göre erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre şiddete yönelik tutum puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Akbulut ve Erişti'nin (2017) araştırma sonucuna göre erkeklerin intikam puanı kadınların ise önlem puanı yüksek olduğu görülmektedir. Bostan ve Bostan'ın (2020) yaptığı araştırma sonucuna göre erkeklerin intikam puanı kadınların ise diyalog puanının yüksek olduğu görülmektedir. Peker'in (2014) yaptığı araştırma sonucunda erkek öğrencilerin saldırganlık puanı kadın öğrencilerin ise yardım arama, mücadele, önleme ve teknik başa çıkma alt boyutları puanlarının yüksek olduğu görülmektedir. Topçu ve Baker'in (2016) araştırma sonucuna göre siber zorbalığa maruz kalındığında kadınların erkeklere göre yardım alma olasılığının daha yüksek olduğu görülmüştür. Gökdemir ve Aktürk'ün (2016) araştırma sonucuna göre kız ergenlerin erkek ergenlere göre sosyal destek arama, yardım arama çevrimiçi güvenlik ve mücadele puanların daha yüksek olduğu görülmektedir. Sittichai ve Smith'in (2018) siber zorbalık ile başa çıkmak için erkekler

mücadele etmeyi kızlar ise görmezden gelmeyi ve mesajları engellemeyi tavsiye ettiği görülmektedir. Kristensen ve Smith'in (2003) siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerinde kızların sosyal destek arama ve içselleştirme puanları yüksek, erkeklerin ise dışsallaştırma puanlarının yüksek olduğu görülmektedir.

Yapılan araştırmanın sonucu ve diğer araştırmalar göz önüne alındığında kadınların önlem alma, kaçınma ve içselleştirme alt boyutları erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Erkeklerin ise intikam alt boyutu kadınlara göre daha yüksektir. Yapılan çalışma ve diğer çalışmalar arasında cinsiyete göre verilen tepkiler arasında benzerlikler bulunmaktadır. Zorbalığa karşı verilen tepkilerin cinsiyete göre değişmesi toplumun attettiği cinsiyet rolleri ile ilişkilidir. Erkek ve kadınlar doğduğu andan itibaren toplumun cinsiyete attettiği rollere ve kültürel değerlere göre yetiştirilmektedir. Kız çocuklar daha çok bebek, küçük mutfak eşyaları ile oynarken erkek çocuk silah, araba, uçak gibi saldırganlık simgeleri taşıyan oyuncaklar ile oynamaya yönlendirilmektedir (Yılmaz, 2018). Toplum tarafından erkeklere etken bir rol verilirken kadınlara edilgen bir rol verilmektedir (Vatandaş, 2007). Toplumsal cinsiyet istatistiklerine göre fiziksel ve cinsel şiddet yaygınlığı oranı sonuçları erkeklerin kadınlara göre daha fazla şiddet eğilimi olduğunu göstermektedir. Kadınların 3'te 2'si cinsiyetlerinden ötürü dijital şiddete maruz kalırken erkeklerde bu oranın yüzde 8 olduğu, kadınların cinsiyetlerin ötürü erkeklere göre dijital ortamda daha fazla şiddete maruz kaldığı görülmektedir (Şener & Abınık, 2021). Kadınların çevrimdışında zorbalığa erkeklere göre daha fazla maruz kalması erkeklerin ise cinsiyetlerinden dolayı mağdur olma durumu kadınlara göre daha az olduğu görülmektedir (Sarışın, 2022). Toplum tarafından erkeklere ve kadınlara verilen rollerin farklı olması ve kadınların erkeklere göre daha fazla şiddete maruz kalmasından dolayı siber zorbalığa maruz kaldığında kendilerini savunurken verdikleri tepkiler açısından farklı olabilmektedir.

Üniversite Öğrencilerinin Yaş Değişkenine Göre Siber Zorbalık Karşısında Verdiği Tepkilerin Farklılaşp Farklılaşmadığına Yönelik Sonuç ve Tartışma

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık karşısında verdiği tepkilerin yaşa göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde yaş değişkeninin anlamlı bir fark yaratmadığı görülmüştür. Anlamlı bir fark bulunmamasının nedeni örneklem grubundaki yaşların birbirine yakın olmasından kaynaklanabilir. Yaş aralığı daha geniş olan ve farklı yaş grupları ile çalışılan çalışmalarda yaşın siber zorbalık karşısında

verilen tepkileri etkilediği görülmektedir. Akbulut ve Erişti'nin (2017) araştırma sonucuna göre siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin yaşa göre değiştiği görülmektedir. Lise öğrencilerinin kaçınma puanı, üniversite öğrencilerinin ise önlem puanları daha yüksek olduğu saptanmıştır (Akbulut & Erişti, 2017).

Siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin yaşa göre değişmesi bireylerin telefon, tablet, bilgisayar gibi akıllı cihazlara sahip olması ve internet ile tanıştığı yaşa bağlı olarak farklılık gösterebileceği öngörülmektedir. İnternet çağında doğan ve onunla büyüyen dijital yerli olan kullanıcılar ile ileriki yaşlarında internet ile tanışan dijital göçmen olan kullanıcılar arasında fark vardır. Ayrıca aynı yaştaki her birey internet ve akıllı cihazlara eşit bir şekilde ulaşım sağlayamamasından dolayı dijital eşitsizliklerde göz önünde bulundurulmalıdır. Bireylerin gelişimi, duygusal durumu düzenleme becerileri yaşa göre değişmekte ve farklı yaşlarda farklı tepkiler verebilmektedir. Ek olarak bireylerin veri güvenliği ve dijital okuryazarlık seviyesinin artması siber zorbalık karşısında verilen tepkileri değiştirebilir. Akbulut ve Erişti'nin (2017) yaptığı araştırmaya göre lise öğrencilerinin siber zorbalık karşısında kaçınma puanının yüksek çıkması ve üniversitede önlem puanının yüksek çıkması bireyin kişisel gelişimindeki değişimler, artan veri güvenliği ve dijital okuryazarlık bilgisi olarak yorumlanabilir. Yapılan çalışmalar ergenler, gençler ve öğrenciler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Daha geniş yaş skalasında yürütülecek olan çalışmalarda yaş değişkeni anlamlı bir fark yaratacağı düşünülmektedir.

Üniversite Öğrencilerinin Fakülte Değişkenine Göre Siber Zorbalık Karşısında Verdiği Tepkilerin Farklılaşp Farklılaşmadığına Yönelik Sonuç ve Tartışma

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık karşısında verdiği tepkilerin öğrenim gördüğü fakülteye göre farklılaşp farklılaşmadığı dair bulgular incelendiğinde, intikam, önlem, diyalog, kaçınma ve dışsallaştırma alt boyutunda bir fakülte değişkenine göre anlamlı bir fark olmadığı, içselleştirme alt boyutunun fakülteye göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. Eğitim Fakültesi öğrencilerinin içselleştirme puanları Edebiyat ve Hukuk Fakültesine göre Sağlık Bilimleri Fakültesinin içselleştirme puanları Edebiyat ve Eğitim Fakültesi öğrencilerine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Eğitim Fakültesi ve Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin içselleştirme puanların diğer fakültelere göre anlamlı derecede daha yüksek sahip olduğu saptanmıştır. Bu

sonuçlar Eğitim ve Sağlık Bilimleri fakültesi ğrencilerinin duygusal destek ihtiyaının daha yüksek olabileceğini ortaya koymaktadır.

Siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin fakülte açısından değerlendirilen benzerlik veya farklılık gösteren çalışmaya ulaşılamamıştır. Fakat siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin lise türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair çalışma ulaşılmıştır. Lise ğrencilerinin öğrenim gördüğü kurum türüne göre siber zorbalığa karşı verdiği tepkiler incelendiğinde yapılan çalışmada intikam, diyalog ve içselleştirme puanları arasında anlamlı bir fark olduğu ortaya konmuştur (Bostan & Bostan, 2020). İmam hatip lisesi ğrencilerinin intikam duygusunu daha yoğun yaşadığı, Anadolu Lisesi ğrencilerinin diyalog kurma eğiliminin daha yüksek olduğu, Bilsen ğrencilerinin ise durumu daha çok içselleştirdiği saptanmıştır (Bostan & Bostan, 2020).

Bu sonuçlar yapılan iki çalışmada öğrencilerin verdiği tepkilerde öğrenim gördüğü fakülte veya lise türüne göre farklılık olduğunu göstermektedir. Bunun nedeni her kurumun öğrencilere sunduğu eğitim, ğretim yaklaşımlarının farklı olması nedeniyle öğrencilerin sorun ile başa çıkma stratejilerinde farklı farkındalıklar, iletişim becerileri ve sorun çözme becerileri geliştirmesinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Öğrencilerin ğrenim gördükleri fakülteye göre analitik, eleştirel, yaratıcı ve mantıksal gibi farklı düşünce yapılarına ve stratejik karar verme becerilerine sahip olmaları verilen tepkilerde değişkenlik yarattığı düşünülmektedir. Kurumların ğrencilere akademik, sosyal ve kültürel olarak sunduğu ortam, (ğrenci kulüpleri ve etkinlikler) ğrencilerin yararlanabileceği psikolojik danışmanlık ve destek hizmetlerinin varlığı ve kalitesi siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerini etkilediği düşünülmektedir.

Üniversite ğrencilerinin Günlük İnternet Kullanım Süresi Değişkenine Göre Siber Zorbalık Karşısında Verdiği Tepkilerin Farklılaşıp Farklılaşmadığına Yönelik Sonuç ve Tartışma

Siber zorbalık karşısında verilen tepkilerin alt boyutu olan intikam, önlem, diyalog, kaçınma, içselleştirme alt boyutları ve günlük internet kullanımı arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Dışsallaştırma boyutu daha büyük bir örneklem üzerinde gruplar arasında karşılaştırma yapıldığında farklılık olabileceğini

göstermektedir. Siber zorbalık karşısında verilen tepkiler ve günlük internet kullanım süresi ile ilgili alan yazında araştırmaya ulaşılmamıştır.

5.2.Öneriler

Yapılacak Çalışmalara İlişkin Öneriler

- Bu çalışmanın örneklemini oluşturan Anadolu Üniversitesi öğrencileri dışında farklı üniversitelerde öğrenim gören öğrenciler ile farklı bir çalışma yapılabilir.
- Bu çalışmanın örneklemini dışında farklı meslek grupları ile geniş yaş skalası arasında kuşaklararası siber zorbalık karşısında verilen tepkiler incelenebilir.
- Çalışmada verileri toplamak için nicel veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Daha sonra yapılacak çalışmalarda nitel veri toplama yöntemi veya karma model kullanılabilir.
- Farklı çalışmalarda ebeveyn eğitim durumu, kardeş sayısı, gibi değişkenler ve bireylerin akıllı cihaza sahip olma durumu, zorbalığa hiç maruz kaldı mı, hangi sosyal medya platformlarının kullanıldığı, hangi sosyal medya platformların zorbalığa uğradığı ve sorular yeni çalışmalara eklenebilir.
- Siber zorbalık karşısında verilen tepkiler hangi siber zorbalık türüne maruz kaldığı göre değişebilir bu konuda çalışılabilir.
- Siber zorbalık karşısında verilen tepkiler hangi platformda olduğuna göre değişebilir konu daraltılarak daha ayrıntılı çalışmalar yapılabilir.

Kurum, kuruluşlara, eğitimcilere ilişkin öneriler;

- Siber zorbalığa karşı farkındalık, baş etme stratejileri ve yardım alabileceği kurum, kuruluş ve kişiler ile ilgili seminerler verilebilir.
- Siber zorbalık ile ilgili üniversitelerde öğrencilerin faydalanabileceği ve bilgi alabileceği yaşadığı zorbalığı bildireceği bir birim kurulabilir.
- Siber zorbalık ile ilgili bilgi ve yardım almak için psikolojik destek ve danışmanlık sağlanabilir.
- Siber zorbalık ile ilgili sosyal destek sağlamak amacıyla öğrenci kulübü oluşturulabilir. Bireyler yaşadıkları problemler ile ilgili akranlarından yardım alabilir.

- Öğrenciler ve eğitimcilerin dijital okuryazarlık ve siber güvenlik ile ilgili online eğitimler verilebilir.



KAYNAKÇA

- Abudusufuer, K., Yıldırım, O., & Kumcağız, H. (2022). Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ile Psikopatolojik Semptomlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(48), 278-288. doi:10.52642/susbed.1108775
- Akbıyık, C., & Kestel, M. (2016). Siber Zorbalığın Öğrencilerin Akademik, Sosyal ve Duygusal Durumları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 844-859. doi:10.17860/mersinefd.282384
- Akbulut, Y., & Erişti, B. (2017, Aralık 27). Reactions to cyberbullying among high school and university students. *The Social Science Journal*. doi:doi.org/10.1016/j.soscij.2018.06.002
- Akca, E. B., Sayımer, İ., Salı, J. B., & Başak, B. E. (2014). Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitiminin önleyici çalışmalardaki yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*, 2(2), 17-30.
- Alptekin, G., Türkmen, D., & Arslantaş, H. A. (2021). Baby Boomers, X, Y, Z Kuşaklarının Sosyal Medya Kullanım Düzeyleri ve Tercihleri. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 51, 253-278. doi:doi.org/10.17498/kdeniz.983223
- Anadolu Üniversitesi. (2023, Mart 10). 2022-2023-Öğretim Yılı Şubat Öğrenci Sayıları. Mart 18, 2024 tarihinde Anadolu: <https://oidb.anadolu.edu.tr/ogrenci-islemleri/istatistikler/ogrenci-sayilari/2022-2023-ogretim-yilii/2022-2023-ogretim-yili-subat-ogrenci-sayilari> adresinden alındı
- Arıcak , O. T. (2009). Psychiatric Symptomatology as a Predictor of Cyberbullying among University Students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34(34), 167-184.
- Arıcak, O. T., Siyahhan, S., Uzunhasanoglu, A., Saribeyoglu, S., Ciplak, S., Yilmaz, N., & Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish Adolescents. *CyberPsychology Behavior*, 11(3), 253-261. doi:10.1089/cpb.2007.0016
- Atatanır, H. (2021). Çalışma yaşamında bir ayrımcılık türü olarak mobbing ve siber boyut. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(42), 1621-1639. doi:10.46928/iticusbe.800513
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2010). Sanal zorba/kurban ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış Dergisi*(19), 1-17.

- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2012). On Being Cyber Bully and Victim among Primary School Students. *Elementary Education Online*, 11(2), 369-380.
- Bacıoğlu, S. D. (2022). 21. Yüzyılda Çocukları ve Gençleri Bekleyen Siber Riskler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14(1), 29-37. doi:10.18863/pgy.896800
- Balkıs, M., Duru, E., & Buluş, M. (2005). Şiddete Yönelik Tutumların Özyeterlik, Medya, Şiddete Yönelik İnanç, Arkadaş Grubu ve Okula Bağımlılık Duygusu ile İlişkisi. *Ege Eğitim Dergisi*, 6(2), 81-97.
- Bayram, N., & Saylı, M. (2013). Üniversite Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık Davranışı. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(1), 107 - 116.
- Beran, T. N., & Li, Q. (2005). Cyber-Harassment: A Study of a New Method for an Old Behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277. doi:10.2190/8YQM-B04H-PG4D-BLLH
- Beran, T. N., Rinaldi, C., Bickham, D. S., & Rich, M. (2012). Evidence for the need to support adolescents dealing with harassment and cyber-harassment: Prevalence, progression, and impact. *School Psychology International*, 33(5), 562-576. doi:10.1177/0143034312446976
- Besag, V. E. (1989). *Bullies and Victims in Schools*. USA: Open University.
- Bill Belsey. (tarih yok). Haziran 10, 2024 tarihinde billbelsey: <https://billbelsey.com/> adresinden alındı
- Bostan, T., & Bostan, A. (2020). Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Düzeyleri ve Siber Zorbalık Karşısında Verdikleri Tepkilerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. 4(9), 321-332. doi:10.37242/pejoss.43
- Brignall, T., & Valey, T. V. (2005). The impact of Internet communications on social interaction. *Sociological Spectrum*, 25(3), 335-348. doi:10.1080/02732170590925882
- Cleemput, K. V., Vandebosch, H., & Pabian, S. (2014). Personal characteristics and contextual factors that determine “helping,” “joining in,” and “doing nothing” when witnessing cyberbullying. 40(5), 383-396. doi:10.1002/ab.21534
- Çakır, Ç., & Kaygısız, E. G. (2020). Çalışma Yaşamında Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılığın Özsaygıya Etkisi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(30), 2504-2527. doi:10.26466/opus.724131
- Çetin, B., Eroğlu, Y., Peker, A., Akbaba, S., & Pepsoy, S. (2012). Ergenlerde ilişkisel-karşılıklı bağımlı benlik kurgusu, siber zorbalık ve psikolojik uyumsuzluk

- arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 637-653.
- David Smahel, H. M. (2020). *EU Kids Online 2020 Survey results from 19 countries*. EU Kids Online. doi:10.21953/lse.47fdeqj01of0
- Deniz, M. E., & Yilmaz, E. (2006). Üniversite Öğrencilerinde Duygusal Zeka ve Stresle Başa Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(25), 17-26.
- Dikmen, M., & Çağlar, A. (2017). Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa Yönelik Duyarlılıkların Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Fırat Üniversitesi*, 101-111.
- Dilmaç, B. (2009). Psychological needs as a predictor of cyber bullying: A preliminary report on college students. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 9(3), 1307-1325.
- Dinç, E. S. (2020). Sosyal Medya Ortamlarında Siber Zorbalık: Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Deneyimlerinin İncelenmesi. *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 4(1), 24-39. doi:10.17932/IAU.EJNM.25480200
- Dursun, S., Gökçe, A., & Aytaç, S. (2020). Siber Zorbalık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *International Journal of Social Inquiry*, 12(2), 465-485.
- Ekinci, O., & Yıldırım, S. K. (2020). *Siber Zorbalık*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Erbıçer, E. S. (2020). Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Sosyal Uyuma ve Bazı Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 49, 190 - 222. doi:10.9779/pauefd.559831
- Erbil, D. D., & Hazer, O. (2021). Kuşaklararası Dayanışma Açısından Yaşlıların Dijital Okuryazarlık Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 271-279. doi:10.11616/basbed.vi.897599
- Esen, Ü. B., & Esen, F. S. (2021). Siber Zorbalığın Çalışanların İşe Tutkunluk ve Tükenmişlik. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 45-68. doi:10.18074/ckuiibfd.733491
- Foody, M., McGuire, L., Kuldass, S., & Norman, J. O. (2019). Corrigendum: Friendship Quality and Gender Differences in Association With Cyberbullying Involvement and Psychological Well-Being. *Frontiers in Psychology*, 10(1723), 1-13. doi:10.3389/fpsyg.2019.02931

- Gavcar, E. G., Büber, A., & Şenol, H. (2024). Ergenlerin Siber Zorbalık ile Başa Çıkma Yöntemleri. *Turk J Child Adolesc Ment Health*, 31(1), 55-61. doi:10.4274/tjcamh.galenos.2022.32932
- Genel Bilgi. (2024, Mart 21). Anadolu: <https://lee.anadolu.edu.tr/hakkimizda/genel-bilgi> adresinden alındı
- Gökdemir, Ö., & Aktürk, A. O. (2016). Examination of adolescents' coping ways with cyberbullying. *The Eurasia Proceedings of Educational & Social Sciences*, 4, 582-589.
- Hango, D. (2023). Online harms faced by youth and young adults: The prevalence and nature of cybervictimization. *Insights on Canadian Society*.
- Helmus, T. C. (2022). Artificial Intelligence, Deepfakes, and Disinformation. *RAND Corporation*, 1-24. doi:10.7249/PEA1043-1
- Hinduja, S. (tarih yok). *Doxing and Cyberbullying*. 06 10, 2024 tarihinde cyberbullying: <https://cyberbullying.org/doxing-and-cyberbullying> adresinden alındı
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2007). Offline Consequences of Online Victimization: School Violence and Delinquency. *Journal of School Violence*, 9(3), 89-112. doi:10.1300/J202v06n03_06
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2010a). *Bullying, Cyberbullying, and Suicide*, 14(3), 208. Archives of Suicide Research. doi:doi.org/10.1080/13811118.2010.494133
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2015). *Bullying Beyond the Schoolyard*. The United States of America: Corwin.
- Hoff, D. L., & Mitchell, S. N. (2009). Cyberbullying: Causes, effects, and remedies. *Journal of Educational Administration*, 47(5), 652-665.
- Horzum, M. B., & Ayas, T. (2013). Rehber Öğretmenlerin Sanal Zorbalık Farkındalık Düzeyinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28), 195-205.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (26. b.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kaygısız, E. G., & Çakır, Ç. (2020). Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ekseninde Özsaygı ve İş Tatmini İlişkisi. *Turkish Studies*, 15(5), 2463-2479. doi:10.7827/TurkishStudies.43596
- Kemp, S. (2023, Mart 14). *Digital 2023: Global Overview Report*. Datareportal: <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report> adresinden alındı

- Kemp, S. (2023, Mart 14). *Dijital 2022: Turkey*. Dateportal: <https://datareportal.com/reports/digital-2022-turkey> adresinden alındı
- Korkmaz, A. (2016, Temmuz). Siber Zorbalık Davranışları Sergileme ve Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarının Karşılaştırılması. *1(2)*, 620-639. Trt Akademi.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2007). Electronic Bullying Among Middle School Students. *Journal of Adolescent Health, 41(6)*, 22-30. doi:10.1016/j.jadohealth.2007.08.017
- Kowalski, R. M., Limber, S. P., & Agatston, P. W. (2008). *Cyber Bullying*. The UK: Blackwell.
- Kraft, E., & Wang, J. (2010). An Exploratory Study of the Cyberbullying and Cyberstalking Experiences and Factors Related to Victimization of Students at a Public Liberal Arts College. *International Journal of Technoethics, 1(4)*, 74-91. doi:10.4018/jte.2010100106
- Kristensen, S. M., & Smith, P. K. (2003). The use of coping strategies by Danish children classed as bullies, victims, bully/victims, and not involved, in response to different (hypothetical) types of bullying. *Scandinavian Journal Of Psychology, 44(5)*, 479-488. doi:10.1046/j.1467-9450.2003.00369.x
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal and Coping*. New York: Springer Publishing Company.
- Leymann, H. (1990). Mobbing and Psychological Terror at Workplaces. *Violence and Victims, 5(2)*, 119-126.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in Schools: A Research of Gender Differences. *School Psychology International, 27(2)*, 157-170. doi:10.1177/0143034306064547
- Li, Q. (2010). Cyberbullying in High Schools: A Study of Students' Behaviors and Beliefs about This New Phenomenon. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 19(4)*, 372-392. doi:10.1080/10926771003788979
- MCCarthy, N. (2018). *The Share of Parents Who Say Their Child has Experienced Cyberbullying*. Statista: <https://www.statista.com/chart/15926/the-share-of-parents-who-say-their-child-has-experienced-cyberbullying/> adresinden alındı
- Mesch, G. (2009). Parental Mediation, Online Activities, and Cyberbullying. *Cyberpsychology & Behavior, 12(4)*, 387-393. doi:10.1089/cpb.2009.0068

- Mishna, F., Cook, C., Gadalla, T., Daciuk, J., & Solomon, S. (2010). Cyber Bullying Behaviors Among Middle and High School Students. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(3), 362-374. doi:10.1111/j.1939-0025.2010.01040.x
- Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., . . . Koç, A. (2023). Üniversite Öğrencilerinde Siber Mağduriyet ve Depresyon İlişkisi: Algılanan Sosyal Desteğin Düzenleyici Rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*(10), 91-123. doi:10.54557/karataysad.1258295
- Nadali, S., Murad, M. A., Sharef, N. B., Mustapha, A., & Shojaee, S. (2013). A review of cyberbullying detection: An overview. In *2013 13th International Conference on Intelligent Systems Design and Applications*, (s. 325-330). Malaysia. doi:10.1109/ISDA.2013.6920758
- Newall, M. (2018). *A Global Advisor Survey: Cyberbullying*. Ipsos. https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2018-06/cyberbullying_june2018.pdf adresinden alındı
- Okkay, İ. (2019). Dijital Oyunların Çocuklar Üzerinde Yol Açtığı Etik Sorunlar. A. M. Kımık (Dü.) içinde, *Yeni Medyada Çocuk ve İletişim* (s. 115-141). Ankara: Çizgi Kitapevi.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at School*. Blackwell Publishing.
- Olweus, D. (1999). R. Catalano, J. Junger-Tas, Y. Morita, D. Olweus, P. Slee, & P. K. Smith (Dü.) içinde, *The nature of school bullying kitabı içinde* (s. 7-27). London: Roudledge.
- Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A. (2004). *Journal of Child Psychology and*, 45(7), 1308–1316.
- Özdemir, M., & Akar, M. Ö. (2011). Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4(11), 605 - 626.
- Özer, H. (2014). Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorba/Siber Mağdur Yaşantıları. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*(41), 0-7.
- Özer, N., & Şad, S. N. (2021). Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve Okul Tükenmişliği. *Milli Eğitim*, 50(229), 393-417.
- Özgür, H. O., & Özkul, M. (2023). Dijital şiddetle mücadele yöntemlerine dair bir araştırma. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(3), 1541-1560. doi:10.30783/nevsosbilen.1276460

- Parris, L., Varjas, K., Meyers, J., & Cutts, H. (2012). High school students' perceptions of coping with cyberbullying. *Youth Society*, 44(2), 284- 306.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies Move Beyond the Schoolyard A Preliminary Look at Cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169. doi:10.1177/1541204006286288
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2010). Cyberbullying and Self-Esteem. *Journal of School Health*, 80(12), 614-624. doi:10.1111/j.1746-1561.2010.00548.x
- Peker, A. (2014). Ergenlerin siber zorbalıkla başa çıkma davranışlarının cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 1(1), 18-32.
- Perren, S., & Alsaker, F. D. (2006). Social behavior and peer relationships of victims, bully-victims, and bullies in kindergarten. *J Child Psychol Psychiatry*, 47(1), 45-57. doi:10.1111/j.1469-7610.2005.01445.x
- Perren, S., Corcoran, L., Cowie, H., Dehue, F., Garcia, D., Guckin, C. M., . . . Völlink, T. (2012). Tackling Cyberbullying: Review of Empirical Evidence Regarding Successful Responses by Students, Parents, and Schools. *International Journal of Conflict and Violence*, 6(2), 283-292.
- Pişkin, M. (2006). Zorbalığa İlişkin Yanlış Algı, İnanç ve Düşünceler. *Öğretmen Dünyası*(317), 13-15.
- Price, M., & Dalgleish, J. (2010). Cyberbullying Experiences, Impacts and Coping Strategies as Described by Australian Young People. *Youth Studies Australia*, 29(2), 51-59.
- Raskauskas, J., & Huynh, A. (2015). The process of coping with cyberbullying: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 23, 118-125. doi:10.1016/j.avb.2015.05.019
- Riebel, J., Jager, R. S., & Fischer, U. C. (2009). Cyberbullying in Germany - an exploration of prevalence, overlapping with real life bullying and coping strategies. *Psychology Science Quarterly*, 51(3), 298- 314.
- Robin M. Kowalski, P. (2008). *Bullying, Cyber*. The UK: Blackwell.
- Rodop, Ş., Yıldırım, S., Yıldız, P. D., & Hanif, A. G. (2022). Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalık: Başa Çıkma Stratejileri, Değer Yönelimleri ve Akademik Başarılarıyla İlişkileri. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 10(26), 97-111. doi:10.52528/genclikarastirmalari.899396

- Rogers, V. (2010). *Cyberbullying: activities to help children and teens to stay safe in a texting, twittering, social networking world*. London: Jessica Kingsley.
- Sarışın, M. (2022). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Yeni. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 257-285. doi:10.21798/kadem.2022.118
- Schenk, A. M., & Fremouw, W. J. (2012). Prevalence, Psychological Impact, and Coping of Cyberbully Victims Among College Students. *Journal of School Violence*, 11(1), 21-37. doi:10.1080/15388220.2011.630310
- Shariff, S. (2005). Cyber-dilemmas in the new millennium: School obligations to provide student safety in a virtual school environment. *McGill Journal of Education/Revue des sciences de l'éducation de McGill*, 40(3), 457-477.
- Sharp, S., & Smith, K. P. (1994). *School bullying: Insights and perspectives*. Routledge.
- Sittichai, R., & Smith, P. K. (2018). Bullying and Cyberbullying in Thailand: Coping Strategies and Relation to Age, Gender, Religion and Victim Status. *Journal of New Approaches in Educational Research*, 7(1), 24-30. doi:10.7821/naer.2018.1.254
- Sleglova, V., & Cerna, A. (2011). Cyberbullying in adolescent victims: Perception and coping. *Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 5(2), 4.
- Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying. *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(2), 147-154. doi:10.1111/j.1467-9450.2007.00611.x
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385. doi:10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x
- Sourander, A., Klomek, A. B., Ikonen, M., Lindroos, J., Luntamo, T., Koskelainen, M., . . . Helenius, H. (2010). Psychosocial Risk Factors Associated With Cyberbullying Among Adolescents: A Population-Based Study. *Archives of General*, 67(7), 720-728. doi:10.1001/archgenpsychiatry.2010.79
- Southworth, C., Finn, J., Dawson, S., Fraser, C., & Tucker, S. (2007, Ağustos). Intimate Partner Violence, Technology, and Stalking. *Violence Against Women*, 13(8), 842-856. doi:org/10.1177/1077801207302045
- Stats. (2023). Ocak 2, 2024 tarihinde Internet World Stats: <https://www.internetworldstats.com/stats.htm> adresinden alındı

- Summak, M. E. (2019). Sosyal Ağlarda Siber Mağduriyet Deneyimleri ve Sosyal Kaygı İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 851 - 869. doi:10.33692/avrasyad.543709
- Susan, R., & Cohen, L. J. (1986). Approach, avoidance, and coping with stress. *American Psychological Association*, 41(7), 813-819. doi:doi.org/10.1037/0003-066X.41.7.813
- Swansea Üniversitesi. (2018, Nisan 19). <https://www.sciencedaily.com> adresinden alındı
- Şener, G., & Abınık, N. (2021). *Türkiyede Dijital Şiddet Araştırması*.
- Şenol, M. (2017). Türkiye'de Siber Saldırılarına Karşı Caydırıcılık. *Uluslararası Bilgi Güvenliği Mühendisliği Dergisi*, 3(2), 1-9. doi:10.18640/ubgmd.373193
- Topcu, C., Yıldırım, A., & Erdur Baker, O. (2012). Cyber Bullying @ Schools: What do Turkish Adolescents Think? *International Journal for the Advancement of Counselling*, 35(2), 139-151. doi:10.1007/s10447-012-9173-5
- Topçu, C., Erdur-Baker, O., & Capa-Aydin, Y. (2008). Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. *CyberPsychology Behavior*, 11(6), 643-648. doi:10.1089/cpb.2007.0161
- Topçu, Ç., & Baker, Ö. E. (2016). Zorbalık Mağdurlarının Yardım Alma Davranışı ve Yardım Kaynakları. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(1), 127. doi:10.12984/eed.85242
- Tüik. (2022, Ağustos 26). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2022. *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması*, 2022.
- Tüik. (2023, Ağustos 29). Ocak 03, 2024 tarihinde [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407) adresinden alındı
- Türk Dil Kurumu. (2023). 12 07, 2023 tarihinde alındı
- Unicef. (2019, Eylül 4). <https://www.unicef.org> adresinden alındı
- Vandebosch, H., & Cleemput, K. V. (2009). Cyberbullying among youngsters: Profiles of bullies and victims. *New Media & Society*, 11(8), 1349-1371. doi:10.1177/1461444809341263
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Journal of Economy Culture and Society*(35), 29-56.
- Vogels, E. A. (2022, Aralık 15). *Teens and Cyberbullying*. Haziran 1, 2024 tarihinde <https://www.pewresearch.org/internet/2022/12/15/teens-and-cyberbullying-2022/> adresinden alındı

- Wang, M.-J., Yogeewaran, K., Andrews, N. P., Hawi, D. R., & Sibley, C. G. (2019). How Common Is Cyberbullying Among Adults? Exploring Gender, Ethnic, and Age Differences in the Prevalence of Cyberbullying. *Cyberpsychol Behav Soc Netw*, 22(11), 736-741. doi:10.1089/cyber.2019.0146.
- Weber, N. L., & William V. Pelfrey, J. (2014). *Cyberbullying Causes, Consequences, and Coping Strategies*. The United States of America: LFB Scholarly.
- Williams, K., Chambers, M., Logan, S., & Robinson, D. (1996). Association of common health symptoms with bullying in primary school children. *BMJ*, 17-19. doi:10.1136/bmj.313.7048.17
- Williard, N. E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Champaign: Research Press.
- Wolak, J., Mitchell, K. J., & Finkelhor, D. (2007). Does Online Harassment Constitute Bullying? An Exploration of Online Harassment by Known Peers and Online-Only Contacts. *Journal of Adolescent Health*, 41, S51-S58. doi:10.1016/j.jadohealth.2007.08.019
- Wright, M. F. (2016). Cybervictims' emotional responses, attributions, and coping strategies for cyber victimization: a qualitative approach. *Safer Communities*, 15(3), 160-169.
- Yaman, E., & Peker, A. (2012). Ergenlerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyete İlişkin. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 819 - 833.
- Yayla, M. (2013). Hukuki bir terim olarak "siber savaş". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(104), 177-202.
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and*, 45(7), 1308-1316. doi:10.1111/j.1469-7610.2004.00328.x
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2007). Prevalence and frequency of Internet harassment instigation: implications for adolescent health. *Journal of Adolescent Health*, 41(2), 189-195. doi:10.1016/j.jadohealth.2007.03.005
- Yıldırım, A. (2014). İnternetin Görünen Yüzü. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 51-59.
- Yıldız, D., & Ayar, M. (2022). Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılığın Örgütsel Verimliliğe Etkisinde İş Stresinin Aracı Rolü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 13(30), 96-113. doi:10.21076/vizyoner.1135326

- Yılmaz, S. (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Günlük Hayattaki Yansımaları: Çorum/Alaca Örneği. *İmgelem*, 2(2), 59-79.
- Zhou, Z., Hanying, T., Tian, Y., Wei, H., Zhang, F., & Morrison, C. M. (2013). Cyberbullying and its risk factors among Chinese high school students. *School Psychology International*, 34(6), 630-647. doi:10.1177/0143034313479692



EKLER

EK 1. Ölçek kullanım izni

Ölçek izin isteği

Sayın Hilal ASLANKURT:

Çalışmanızda Prof. Dr. Bahadır ERIŞTİ ile birlikte 2019 yılında geliştirdiğimiz, geçerlik ve güvenirlik bulgularını "Social Science Journal" adlı süreli yayında alanyazın ile paylaştığımız "Siber Zorbalığa Karşı Tepkiler" başlıklı veri toplama aracımızı tezinizde kullanmanızda bir sakınca yoktur.

Başarılar dilerim.

Prof. Dr. Yavuz AKBULUT

Prof. Dr. Yavuz Akbulut
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
.....
Yavuz Akbulut, Ph.D.
Professor, Department of Educational Sciences
Anadolu University, Faculty of Education
26470, Eskişehir, Turkey



EK 2. Katılım onay formu

**Çevrimiçi Ortamlarda Siber Zorbalık Karşısında Verilen Tepkilerin
İncelenmesine Yönelik Tez Çalışması**

Sayın Katılımcı;

Katılacağınız bu araştırma Eskişehir Anadolu Üniversitesi İletişim Tasarımı ve Yönetimi Lisansüstü programı kapsamında, Prof. Dr. Ahmet Haluk YÜKSEL danışmanlığında yüksek lisans tez öğrencisi Hilal ASLANKURT tarafından yürütülmektedir.

Bu çalışmaya katılım sağlamak tamamen gönüllük esasına dayalıdır. Araştırma kapsamında toplanan veriler sadece bilimsel amaç ile kullanılacaktır. Bu anket Anadolu Üniversitesi öğrencilerinin “Çevrimiçi Ortamlarda Siber Zorbalık Karşısında Verilen Tepkilerin İncelenmesi” amacıyla hazırlanmıştır. Sizlerden istenen; aşağıda yer alan ve siber zorbalığa maruz kaldığınızda göstermeniz mümkün olan tepkileri, durumunuzu en iyi yansıtan seçeneği işaretleyerek belirtmenizdir.

Beşli likert tipi olarak yapılandırılmış bu ölçekte dereceleme; “(1) Bana hiç uygun değil”, “(2) Bana uygun değil”, “(3) Bana kısmen uygun”, “(4) Bana uygun” ve “(5) Bana tamamen uygun” şeklinde yapılmıştır.

Araştırmaya katılımınız ve değerli katkılarınız için teşekkür ederiz.

Araştırmacı: Hilal ASLANKURT

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını

☐ **Kabul ediyorum.**

☐ **Kabul etmiyorum.**

EK 3. Kişisel bilgi formu ve ölçek

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1.Cinsiyetiniz: () Erkek () Kadın

2.Yaşınız:

3.Fakülteniz:

4.Günlük internet kullanım süresi: () 1 saatten az () 1 saat () 2 saat () 3 saat

() 4 saat () 4 saat ve üzeri

Siber Zorbalık: E-posta, cep telefonları, kısa mesajlar, video klipler, anlık mesajlaşma, fotoğraflar ve kişisel web siteleri gibi elektronik cihazlar kullanılarak, başka birine veya kişilere kasıtlı zarar vermek amacıyla tekrarlanan, gizli bir psikolojik zorbalık şekli olarak tanımlanmaktadır.

BÖLÜM I –Siber zorbalığa karşı evlemsel tepkiler:

İnternette, sosyal ağlarda, çevrimiçi tartışma gruplarında ya da kısa mesajlarla saldırı ya da tacize uğrayan bireylerin gösterebileceği aşağıdaki tepkilerin sizin için uygunluğunu, durumunuzu en iyi yansıtan dereceyi işaretleyerek belirtiniz.

① Bana hiç uygun değil	② Bana uygun değil	③ Bana kısmen uygun	④ Bana uygun	⑤ Bana tamamen	
1. Saldırganı, benzer bir mesajla karşılık veririm.	①	②	③	④	⑤
2. Bana yaptığından çok daha ağır bir karşılık vermenin yollarını ararım.	①	②	③	④	⑤
3. İnternet servis ya da içerik sağlayıcısına şikâyet ederim.	①	②	③	④	⑤
4. Allah’a havale ederim.	①	②	③	④	⑤
5. Küfür ederim.	①	②	③	④	⑤
6. Küfürle yazılı karşılık veririm.	①	②	③	④	⑤
7. Bir süre sonra, beni tanıyamayacağı bir zaman ve ortamda intikam alırım.	①	②	③	④	⑤
8. Benimle uğraşmasının yalnızca bir zaman kaybı olduğunu söylerim.	①	②	③	④	⑤
9. Teknik bilgi ve becerilerimi kullanarak kendisine zarar vereceğimi söylerim.	①	②	③	④	⑤
10. Kullanıcı adını ve kimlik bilgilerini sanal ortamlarda deşifre edeceğimi söylerim.	①	②	③	④	⑤
11. Kişisel bilgilerine ulaşarak ilgili makamlara şikâyet edeceğimi söylerim.	①	②	③	④	⑤
12. Kullanıcı adımlı ve şifremi değiştiririm.	①	②	③	④	⑤
13. Saldırganı engellerim.	①	②	③	④	⑤

14. Benzer bir davranışın, kendisine ya da sevdiklerine yapılması durumunda ne kadar rahatsız olacağını anlatırım.	①	②	③	④	⑤
15. Davranışının nedenlerini anlamak için o kişiyle yazışırım.	①	②	③	④	⑤
16. Bu tür davranışlardan vazgeçmesini sağlamak için yardımcı olmaya çalışırım.	①	②	③	④	⑤
17. Mesajı bana yanlışlıkla mı yoksa bilinçli olarak mı gönderdiğinden emin olmak amacıyla karşılık veririm.	①	②	③	④	⑤
18. Bu tür yollarla bir sonuç alamayacağını, aksine onursuzlaşacağını belirtirim.	①	②	③	④	⑤
19. Yaptığının etik olmadığı konusunda uyarıda bulunurum.	①	②	③	④	⑤
20. Kendisini yetkililere şikâyet edeceğimi bildiririm.	①	②	③	④	⑤
21. Kişiliğini rencide edecek şeyler söylerim.	①	②	③	④	⑤
22. Beklediği türde bir karşılık vererek, kendisiyle bir süre oynarım.	①	②	③	④	⑤
23. Saldırı kayıtlarını delil olarak yedeklerim.	①	②	③	④	⑤
24. Ekran fotoğrafını çeker, dosyalarım.	①	②	③	④	⑤
25. Bulduğum sayfa ya da siteden hemen ayrılırım.	①	②	③	④	⑤
26. Bir süre bilgisayarımı kapatır ve uzaklaşıyorum.	①	②	③	④	⑤
27. Mesaj ya da içeriği hemen silerim.	①	②	③	④	⑤
28. Saldırganın kullanıcı adını sanal ortamlarda deşifre ederim.	①	②	③	④	⑤
29. Kullanıcı adını ve kimlik bilgilerini sanal ortamda deşifre edeceğimi ve kendisini rezil edeceğimi söylerim.	①	②	③	④	⑤
30. Arkadaşımdan ya da ailemden yardım isterim.	①	②	③	④	⑤
31. Saldırgana karşılık vermek için neler yapabileceğim konusunda araştırma yaparım.	①	②	③	④	⑤
32. Saldırgana rahatsız edici mesajlar gönderirim.	①	②	③	④	⑤
33. Bu tür durumlardan korunma yolları hakkında araştırma yaparım.	①	②	③	④	⑤
34. Beni tanımayacağı farklı kullanıcı ad ve hesapları ile o kişiye bedelini ödetirim.	①	②	③	④	⑤
35. Saldırgana virüslü mesajlar yollarım.	①	②	③	④	⑤
36. Saldırgana karşı arkadaşlarımı uyarırım.	①	②	③	④	⑤
37. Beni tanımadığını ve birçok kişiye aynı şeyi yaptığını düşünür, herhangi bir tepkide bulunmam.	①	②	③	④	⑤

BÖLÜM II –Siber zorbalığa karşı duygusal tepkiler:

İnternette, sosyal ağlarda, çevrimiçi tartışma gruplarında ya da kısa mesajlarla saldırı ya da tacize uğrayan bireylerin gösterebileceği aşağıdaki duygusal tepkilerin sizin için uygunluğunu, durumunuzu en iyi yansıtan dereceyi işaretleyerek belirtiniz.


① Bana hiç uygun değil ② Bana uygun değil ③ Bana kısmen uygun ④ Bana uygun ⑤ Bana tamamen					
1. Ağlarım.	①	②	③	④	⑤
2. Endişelenirim.	①	②	③	④	⑤
3. Öfkelenirim.	①	②	③	④	⑤
4. Heyecanlanırım.	①	②	③	④	⑤
5. Panik yaparım.	①	②	③	④	⑤

6. Korkarım.	①	②	③	④	⑤
7. Kaygılanırım.	①	②	③	④	⑤
8. Utanırım.	①	②	③	④	⑤
9. İntikam almak isterim.	①	②	③	④	⑤
10. Saldırganlaşırım.	①	②	③	④	⑤
11. Kendimi suçlarım.	①	②	③	④	⑤



EK 4. Etik kurul izni

Evrak Kayıt Tarihi: 14.04.2023	Protokol No: 516558	Tarih: 02.05.2023
--------------------------------	---------------------	-------------------



ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Sosyal Bilimler
BAŞLIK:	Çevrimiçi Ortamlarda Siber Zorbalık Karşısında Verilen Tepkilerin İncelenmesi
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Prof. Dr. Ahmet Haluk YÜKSEL
TEZ YAZARI:	Hilal ASLANKURT
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

Prof. Dr. Saim ÖNCE
(Başkan İkt. ve İdari Bil. Fak.)

<p>Prof. Dr. M. Erkan ÜYÜMEZ (Başkan Yardımcısı İkt. ve İdari Bil. Fak.)</p>	<p>Prof. Dr. Fatime GÜNEŞ (Edebiyat Fak.)</p>
<p>Prof. Dr. Yıldız ÖZDEMİR (Eğitim Fak.)</p>	<p>Prof. Dr. Erkan YÜKSEL (İletişim Bil. Fak.)</p>
<p>Prof. Dr. Handan DİL (Eğitim Fak.)</p>	<p>Kamil ÇEKEROL (Açıköğretim Fak.)</p>

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: HİLAL ASLANKURT

Yabancı Dil: İngilizce

Doğum Yeri ve Yılı:

E-Posta:

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2018, Anadolu Üniversitesi, İletişim Tasarımı ve Yönetimi
- 2024, Anadolu Üniversitesi, İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı

